

ӘЛЬ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

Заң факультеті

Кеден, қаржы және экологиялық құқық кафедрасы

Келісілді:

Факультет деканы

_____ Байдельдинов Д.Л.

« ____ » _____ 2013ж

Бекітілді:

Университеттің Ғылыми-
әдістемелік Кеңесінің

Мәжілісі, « ____ » _____

№ ____ Хаттама

Оқу ісі жөніндегі проректор

_____ Д.Ахмед-Заки

« ____ » _____ 2013ж .

ПӘННІҢ ОҚУ-ӘДІСТЕМЕЛІК КЕШЕНІ

«Кедендік төлемдерді құқықтық реттеу» Мамандық: 5В030400 – Кеден ісі

Оқу нысаны – күндізгі

Алматы 2013 жыл

ОӘК з.ғ.к., доцент А.А. Сейтжановпен жасалынды

Кеден, қаржы және экологиялық құқық кафедрасының отырысында қаралды және ұсынылды: «   » _____ 2013 ж., № _____ хаттама

Кафедра меңгерушісі:

з.ғ.д., профессор
Жатқанбаева А.Е.

Факультеттің әдістемелік Кеңесімен (бюросымен) бекітілді

«___» _____ 2013 ж., № _____ хаттама

Төраға _____ Асқарова А.

Мазмұны

Пәннің типтік оқу бағдарламасы.....	3
Жұмыс оқу бағдарламасы.....	4
Пән бойынша оқу бағдарламасы (Syllabus).....	7
Тапсырмаларды орындау және тапсыру кестесі.....	10
Пәннің оқу-әдістемелік қамтамасыз етілу картасы.....	10
Дәрістер кешені.....	15
Семинар сабақтарының жоспары.....	63
Пәнді оқыту бойынша әдістемелік ұсыныстар.....	65
Өзіндік жұмысқа арналған материалдар.....	66
Оқу жетістіктерін бақылау және бағалау бойынша материалдар.....	67
Пәнді бағдарламалық және мультимедиалық қамтамасыз ету.....	68
Мамандандырылған аудиториялар, кабинеттер және лабораториялар.....	69

«Сыртқы экономикалық қызметті құқықтық және тарифтік реттеу» курсы элективті пән болып табылады, сондықтан типтік оқу бағдарламасы жасалынбайды.

Курс бағдарламасы оқытушы з.ғ.к., доцент А.А. Сейтжановпен жасалынды

Жұмыс оқу бағдарламасы

апта	дәрістер	семинарлар	СОӨЖ	АБ
1.	1-тақырып. Кедендік төлемдерді құқықтық реттеудің жалпы сипаттамасы	Кедендік төлемдерді құқықтық реттеудің түсінігі. «Кедендік төлемдерді құқықтық реттеудің» курсының міндеттері мен мақсаты		
2.	2-тақырып. Кедендік төлемдерді құқықтық реттеудің субъектілері	Кедендік төлемдерді құқықтық реттеу субъектілерін жіктеу, олардың түрлері, құқықтық мәртебесі.		
3.	3-тақырып. Кедендік төлемдерді құқықтық реттеудің түрлері	Кедендік төлемдерді құқықтық реттеудің тәртібі, уәкілетті органның құқықтары мен міндеттері.		
4.	4-тақырып. Кедендік төлемдерді құқықтық реттеудің жалпы сипаттамасы және оны қолданудың тәртібі.	Кедендік төлемдердің түрлері. Кедендік төлемдерді есептеу және төлеу тәртіптері.		
5.	5-тақырып. Сыртқы экономикалық қызметті тарифтік реттеудің түсінігі және мақсаты	Сыртқы экономикалық қызметті тарифтік реттеудің құқықтық негіздері. Кеден одағындағы кедендік қатынастарды тарифтік реттеу. Тарифтік реттеудің құқықтық негіздері.		
6.	6-тақырып. Сыртқы экономикалық қызметті тарифтік реттеудің түрлері. Кедендік баждар, салықтар және алымдар.	Кедендік баждар, салықтар және алымдар. Кедендік төлемдерді есептеудің		

		және төлеудің тәртібі.		
7.	7-тақырып. Сыртқы экономикалық қызметті жүзеге асыру кезіндегі кедендік және валюталық бақылау	Сыртқы экономикалық қызметті жүзеге асыру кезіндегі кедендік және валюталық бақылаудың түрлері және нысандары.		
8.	Кедендік төлемдерді құқықтық реттеуді жүзеге асыру кеден заңнамасын бұзғаны үшін жауапкершілік	Кедендік төлемдерді құқықтық реттеуді жүзеге асыру кезінде кеден заңнамасын бұзғаны үшін жауапкершілік. Жауапкершіліктің түрлері. Әкімшілік және қылмыстық жауапкершілік.		
9.	Сыртқы экономикалық қызмет аласындағы халықаралық құқықтық ынтымақтастық.	Сыртқы экономикалық қызметті халықаралық құқықтық реттеу. Сыртқы экономикалық қызмет аласындағы ынтымақтастық.		

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті
Заң факультеті
Инвестициялық және қаржылық құқық кафедрасы

«Бекітемін»
Заң факультетінің деканы
з.ғ.д., профессор
Байдельдинов Д.Л.

«__» _____ 2013

«Кедендік төлемдерді құқықтық реттеу» курсының
оқу бағдарламасы
(SYLLABUS)

«Кедендік төлемдерді құқықтық реттеу» пәні бойынша күндізгі оқу
бөлімінің, бакалавриат, мектептен кейін, 5B030400 – Кеден ісі
мамандығына 2013-2014 оқу жылына силлабус (оқу бағдарламасы)
Оқытушылар туралы мәліметтер: з.ғ.к., доцент Сейтжанов А.А.

Кедендік, қаржылық және экологиялық құқық кафедрасы, 320-кабинет, тел.:
377 33 36 (12-57)

Офис сағат: жұма- 10.00-12.00 сағат

Пәннің қысқаша сипаттамасы: «Кедендік төлемдерді құқықтық реттеу» пәнін оқытудың мақсаты кеден заңдарының толықтай ішкі құрылымдарына сәйкес кеден құқығының негізгі институттарын оқып-игеру: кеден органдары қызметтерінің мақсаттарын, міндеттерін, құқықтық нысандары мен тәсілдерін, сондай-ақ кеден шекарасы арқылы тауарлар мен көлік құралдарын өткізу тәртіптерін, кедендік төлемдер алу, жүктерді декларациялау мен рәсімдеу, кедендік және валюталық бақылау және басқа да кедендік операциялар, кеден заңдарын бұзғандық үшін құқықтық жауапкершілікке тартуға байланысты туындаған қатынастар, сондай-ақ кеден органдары әрекеттеріне шағымдану негіздері мен тәртіптері және т.б.

Пәнді оқытудың міндеттері:

Пәнді оқытудың міндеттері пәнді оқыту мақсаттарымен жүзеге асырылады және Қазақстан Республикасы кеден заңдары мен кеден органдарының құрылымын, функцияларын, өкілеттіліктерін, нормаларды құқықтық талдай алуларды білуді көздейді.

Пәнді оқу нәтижесінде студент мыналарды игеруі тиіс:

Сабақ барысында белгілі қазақстандық және шетелдік заңгер ғалымдардың кеден құқығы, сыртқы экономикалық қызметті құқықтық реттеу салалары бойынша жазылған ғылыми еңбектерін, мерзімді баспасөзді қолдана білуі. Кеден құқығы, Кедендік төлемдерді құқықтық реттеу салалары бойынша өткізілген ғылыми конференциялар материалдарын қолдану маңызды болып табылады.

Студент білуі тиіс: Кедендік төлемдерді құқықтық реттеудің құқықтық негіздерін. Кеден одағындағы кедендік қатынастарды тарифтік реттеудің ерекшеліктерін.

Студент игеруі тиіс: Кедендік төлемдерді құқықтық реттеудің нормативтік-құқықтық базасын. Тарифтік реттеудің тәсілдерін, кедендік салықтар мен өзге де төлемдердің түрлерін.

Аралық және қорытынды аттестациялаудың сипаттамасы

Аралық бақылау тестілік тапсырмалар, рефераттар және ауызша сұрау көмегімен жүргізіледі. Аттестацияның бұл түрі қорытынды аттестацияға дайындық тың қажетті кезеңі болып табылады.

Қорытынды аттестация жазбаша емтихан болып табылады, ол екі теориялық сұрақтан, бір тәжірибелік сұрақтан құралады.

Дәріс сабақтарының тақырыптық жоспары

№	Дәріс тақырыптары	сағаттар
1	1-тақырып. Кедендік төлемдерді құқықтық реттеудің жалпы сипаттамасы	2
2	2-тақырып. Кедендік төлемдерді құқықтық реттеудің субъектілері	2
3	3-тақырып. Кедендік төлемдерді құқықтық реттеудің жекелеген түрлерін лицензиялау	4
4	4-тақырып. Кедендік рәсімдердің жалпы сипаттамасы және оны қолданудың тәртібі.	4
5	5-тақырып. Кедендік төлемдерді құқықтық реттеудің түсінгі және мақсаты	4
6	6-тақырып. Кедендік төлемдерді құқықтық реттеудің түрлері. Кедендік баждар, салықтар және алымдар.	4
7	7-тақырып. Кедендік төлемдерді құқықтық реттеудің кезіндегі кедендік және валюталық бақылау	4
8	Кедендік төлемдерді құқықтық реттеуді жүзеге асыру кезіндегі кеден заңнамасын бұзғаны үшін	2
9	Кедендік төлемдерді құқықтық реттеудің саласындағы халықаралық құқықтық ынтымақтастық.	4
		30 сағ.

СӨЖ тапсырмалары

Тақырып №	Тапсырма мазмұны	Тапсыру уақыты	Балл саны
1	Кеден одағының кедендік тарифтері туралы реферат	4-апта	20
2	POWER POINT бағдарламасы бойынша презентация	5-6-апта	20
3	Ұсынылған нормативтік-құқықтық актілер бойынша қызқаша мазмұндама, өз көзқарасын білдіру	9- апта	15
4	Курс бойынша 50 терминнен кем емес ұғымды қамтыған глоссарий	11-апта	15
5	Кеден одағының тарифтік реттеу шараларының түрлері бойынша реферат	12-13-апта	10

СӨЖ балл саны-80

(бірінші 7 апаға-40, екінші жетінші аптаға-40)

Семинар сабақтарының жоспары

№	Семинар сұрақтары
1	Сыртқы экономикалық қызметтің түсінігі. «Сыртқы экономикалық қызметті құқықтық және тарифтік реттеу» курсының міндеттері мен мақсаты
2	Сыртқы экономикалық қызметтің субъектілерін жіктеу, олардың түрлері, құқықтық мәртебесі.
3	Сыртқы экономикалық қызметтің жекелеген түрлерін лицензиялаудың тәртібі, уәкілетті органның құқықтары мен міндеттері. Лицензияны қолдануды тоқтата тұру және оны алып қою.
4	Кедендік рәсімдердің түрлері. Кедендік рәсімдерге орналастырудың және одан шығарудың тәртіптері.
5	Сыртқы экономикалық қызметті тарифтік реттеудің құқықтық негіздері. Кеден одағындағы кедендік қатынастарды тарифтік реттеу. Тарифтік реттеудің құқықтық негіздері.
6	Кедендік баждар, салықтар және алымдар. Кедендік төлемдерді есептеудің және төлеудің тәртібі.
7	Сыртқы экономикалық қызметті жүзеге асыру кезіндегі кедендік және валюталық бақылаудың түрлері және нысандары.
8	Сыртқы экономикалық қызметті жүзеге асыру кеден заңнамасын бұзғаны үшін жауапкершілік. Жауапкершіліктің түрлері. Әкімшілік және қылмыстық жауапкершілік.
9	Сыртқы экономикалық қызметті халықаралық құқықтық реттеу. Сыртқы экономикалық қызмет аласындағы ынтымақтастық.

Семинар сабақтарына бөлінетін балл саны – 50

(бірінші 7 апаға-50, екінші 7 аптаға-50)

Аралық бақылау тақырыптары

№	Аралық бақылау тақырыптары	балл
1-аралық бақылау	Сыртқы экономикалық қызмет субъектілеріне салық салу, оның тәртібі және есептелуі	10
2-аралық бақылау	Кедендік бақылаудың нысандары	10
Барлығы		20

Нәтижесінде студент қорытынды аттестацияны қоспағанда 200 баллға дейін жинай алады.

100 балл – емтиханның жоғары бағасы

«Кедендік төлемдерді құқықтық реттеу» курсының қорытынды жоғары баллы -300

Пәннің оқу-әдістемелік қамтамасыз етілу картасы

Нормативтік-құқықтық актілер

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы, 30 тамыз 1995 ж. (7 қазан 1998 жылы енгізілген өзгерістер және толықтырулармен).
2. Қазақстан Республикасының Кеден кодексі туралы кодексі 5 сәуір 2011 ж.
3. ҚР Салық кодексі 12 маусым 2005 ж.
4. Кеден одағының Кеден кодексі, 2010 жылдың 1 шілдесінен күшіне енді;
5. Гражданский кодекс РК (часть II) от 1 января 2000 года.
6. Закон Республики Казахстан от 12 апреля 2004 года N 544-II О регулировании торговой деятельности.
7. Закон РК «О лицензировании» от 17 апреля 1995 г.
8. Закон РК «О бюджетной системе РК» от 1 апреля 1999 года
9. Закон РК «О санитарно-эпидемиологическом благополучии населения» от декабря 2002 г.
10. Закон РК «Об оперативно- розыскной деятельности в РК»
11. Закон Республики Казахстан от 16 июля 1999 года N 429-1 О государственном регулировании производства и оборота этилового спирта и алкогольной продукции (с изменениями, внесенными Законом РК от 10.03.04 г. N 534-II).

12. Закон Республики Казахстан от 7 апреля 2003 года N 402-II О государственном регулировании производства и оборота отдельных видов нефтепродуктов. Регулирование экспорта и импорта нефтепродуктов
13. Положение об Агентстве таможенного контроля РК. Утверждено постановлением Правительства РК от 6 сентября 2002 г. № 981.
14. Договор о Таможенном союзе и едином экономическом пространстве от 26 февраля 1999г. №35.
15. Нормативные материалы и оперативные данные Государственного Таможенного Комитета РК за 1996-1999гг.
16. Правила контроля, досмотра ручной клади, багажа, грузов, почты, борт-питания экипажа воздушного судна и личного досмотра пассажиров. Утверждены постановлением Правительства РК от 10 июня 1996 г.
17. Соглашение о Таможенном союзе между Российской Федерацией, Республикой Беларусь и Республикой Казахстан от 20 января 1995г.
18. Соглашение о принципах таможенной политики стран СНГ от 13 марта 1992 года.
19. Положение о таможенном совете стран СНГ от 13 марта 1992 года.
20. Соглашение о сотрудничестве и взаимопомощи в таможенных делах от 15 апреля 1994 года.
21. Соглашение о таможенном союзе от 20 января 1995 года.
22. Таможенные платежи. Сборник нормативно-правовых актов по положению на 1 сентября 2001г. «ЮРИСТ», Алматы, 2001.
23. Таможенные режимы. Сборник нормативно-правовых актов по положению на 1 сентября 2001г. «ЮРИСТ», Алматы, 2001.

Арнайы әдебиеттер

Негізгі:

1. Алибеков С. Т. "Қазақстанның кеден құқығы: жалпы және ерекше бөлім". – Алматы, 2008жыл.
2. Барчукова Н. С. Таможенное право Европейского Экономического Сообщества. - // Реферативный журнал ИНИОН АН СССР, 1996, № 3.
3. Горобец О. Н. Практикум по таможенному делу. Учебное пособие. Алмат: Институт Развития Казахстана. «Кульжахан», 2001.
4. Гребенщикова Л.В., Кубасова И.А., Сарсембаев М.А. Таможенное законодательство Казахстана и международные таможенные конвенции. – Алматы, 1996.
5. Ноздрачев А.Ф. Таможенное право. – М., 1998.

6. Правовое регулирование внешнеэкономической деятельности (Учебное и практическое пособие) /Под ред. М-А. Сарсенбаева. - Алматы, 1997.
7. Сарсенбаев М.А. Таможенное право. – Алматы, 1995.

Қосымша әдебиеттер:

8. Балабанов И.Т., Балабанов А.И. Внешнеэкономические связи. Учебное пособие. - М., 1998.
9. Баринов Э.А. Валютно-кредитные отношения во внешней торговле. - М., 1998.
10. Габригидзе Б. Таможенное законодательство. - М.: «БЕК», 1994.
11. Габригидзе Б. Таможенная служба в Российской Федерации. - М.: «Прогресс», 1994.
12. Герчикова И.Н. Международное коммерческое дело. Учебник. - М., 1996.
13. Гордеев Г.Д. Внешнеэкономическая деятельность предприятий. - М., 1996.
14. Дегтярева О.Н. Организация и техника внешнеторговых операций. - М.:1992.
15. Джерембаев Е., Баймагамбетов Л. Таможенная политика и возможности региональной интеграции Казахстана на современном этапе. // Казахстан и мировое сообщество, 1996, №3. С.17.
16. Дэниэлс Дж., Ли Х. Радеба. Международный бизнес. - М.; 1994.
17. Зверев О. Е., Храбсков В. Г. О таможенном кодексе Российской Федерации // Московский журнал международного права, 1994, № 1.
  1. Зобов В.Е. Таможенные органы. - //Право и экономика, 1997 г., №17-20;
Казахстан и мировое сообщество, 1996, № 1.
18. Исингарин Н. Проблемы интеграции в СНГ. - Алматы: 1998.
19. Исингарин Н.К. Таможенный союз как основа развития интеграции стран СНГ. С.-Петербург, Вестник межпарламентской ассамблеи, 1996, №3.
20. Исингарин Н.К. Ускоритель - Таможенный союз. М., Деловой мир, 1996.
21. Исингарин Н.К. Для становления нормального Таможенного союза потребуется еще два-три года. Алматы, Панорама, 29.05.1997.
22. Исингарин Н.К. Пути развития, формы и механизм интеграционных процессов в СНГ. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора экономических наук. Институт региональных экономических исследований (ИРЭИ). М., 1999г.
23. Касымов Г. О некоторых аспектах работы таможенных органов Республики Казахстан в переходный период. Документы Международной конференции «Трансазия». Алматы, 1997.
24. Казанский П. Международный союз для печатания таможенных тарифов. Одесса, 1997.

25. Коньков И. Совет таможенного сотрудничества // Внешняя торговля, 1990, №9.
26. Мартене Ф. Современное международное право цивилизованных народов. Глава III. Раздел VII. О международных таможенных союзах. Том II. Спб., 1983; Глава II. Раздел VIII «О международных таможенных союзах». Т. 2. М., 1996.
27. Международное право. Параграф 99. Международное таможенное право. М., 1987.
28. Международные инвестиции и международные закупки. Учебное пособие под ред. Е.В. Есипова. - СП: 1998.
29. Мовчан И.И. Таможенные вопросы в деятельности российских предпринимателей. Практическое пособие. В 2-х т. – М., 1992.
30. Оспанов М.Т., Мухамбетов Т.Т. Иностраный капитал и инвестиции: теория и практика привлечения и использования. - Алматы, 1996.
31. Покровская В.В. Международные коммерческие операции и их регламентация. Внешнеторговый практикум. - М., 1996.
32. Порядок таможенного контроля за ввозом иностранных товаров для переработки на таможенной территории РК. - // Азия. Экономика и жизнь, № 31-33, 1996
33. Положение о таможенном перевозчике. - // Азия. Экономика и жизнь, № 19-20, 1995.
34. Потяев А. И. Контрабанда и борьба с ней. М., 1995.
35. Потяев А. Теория таможенного дела. – М., 1927.
36. Петров Ю., Кудрявцева И. Практика таможенного регулирования. М: ИПО «Авторн, 1994.
37. Сандровский К.К. Таможенное дело. – Киев, 1973.
38. Справочные материалы Интеграционного комитета (Республика Беларусь, Республика Казахстан, Кыргызская Республика, Российская Федерация, Республика Таджикистан) за 1996-1999 гг.
39. Таможенное дело. Сборник статей. С.-Петербург, изд. «Логос», 1994.
40. Таможенное дело. Словарь-справочник. С.-Петербург, изд. «Логос», 1994 г.
41. Таможенные склады. Пособие для таможенных учреждений. – М. 1992.
42. Таможенный словарь. – М., 1992.
43. Тленчиева Г. Д. Проблемы борьбы с экономической преступностью. - Алматы, 1996.
44. Уваров В. Д., Борисов К. Г. Международные туристские организации. М., 1990.
45. Угаров Б. М. Международная борьба с контрабандой. - М., 1991.
46. Фомичев И. Международная торговля. - М., 1997.
47. Храбсков В. Г. Таможня и закон. - М., 1990.

Шмитгофф К. Экспортное право и практика международной торговли. - М.,1993

Дәрістер кешені

1-тақырып. Сыртқы экономикалық қызметтің жалпы сипаттамасы

Бүгінде Қазақстан Республикасы, Беларусь Республикасы және Ресей Федерациясы Еуразиялық экономикалық қоғамдастық шеңберінде Кеден одағын құрып отыр. Осы аумақта өндірілген және біртұтас аумақта еркін айналымда болатын үшінші елдерде өндірілген тауарлардың сауда-саттық айналымына кедендік баждар мен экономикалық сипаттағы шектеулер алынып тасталады. Үш ел үшінші елдермен бірыңғай кедендік тарифті және тауарлармен сауда-саттықты реттеудің басқа да бірегей шараларын қолданатын болады. Бірыңғай кедендік тариф – бұл шешуші құжат әрі бірыңғай сауда саясатының маңызды элементі болып табылады. Қазақстан Республикасы Президенті 28 қаңтар 2011 жылғы «Болашақтың іргесін бірге қалаймыз», атты Қазақстан халқына Жолдауында «2010 жылдың 10 айында еліміздің Ресей Федерациясы және Беларусь Республикаларымен сауда айналымы 38 %-ға артты, Қазақстан Республикасының Кеден Одағына экспорты 52,4 %-ға артып, мұнда бюджетке кедендік баждар 25 %-ға артты», деп атап өтіп, Кедендік Одақтың тиімді экономикалық тұсын атап өткен болатын. [1]. Бұл сыртқы экономикалық қызметтің Бірыңғай сауда номенклатурасына сәйкес жүйелендірілетін үшінші елдерден бірыңғай кедендік аумаққа кіргізілетін тауарларға қолданылатын кедендік баж салықтары ставкаларының жиынтығы. Ол үшінші елдерден кіргізілетін тауарларға таратылады, бірақ ТМД елдерінен әкелінетін тауарларға қолданылмайды (ТМД елдері ішінде еркін сауда аймағы жұмыс істейді). Тауарлық позициялардың жалпы саны 11 214 өлшемді құрайды. Қазақстан инвестициялық жобаларға сәйкес өндіру жоспарланған тауарларға қатысты төмен ставкалар қолдану мүмкіндігін салынып жатқан зауыттар өндірістік қуаттарына шыққанға дейінгі кезеңге кейінге қалдырып отыр. Мысалы, олар алюминий, мұнай-химия саласындағы тауарларға, құрылыс материалдарына, минералды тыңайтқыштарға, маталарға және т.б. өнімдерге қолданылады. Осыған қоса, инвестициялық келісімдер шеңберінде кедендік баж салығын төлемей-ақ технологиялық жабдықтарды, жиынтықтаушы бұйымдар мен қосалқы бөлшектерді әкелу мүмкіндігі көзделген. Ендігі бастысы, ол Кеден кодексінің 2010 жылдың 1 шілдесінде күшіне енуінен бастап Кедендік одаққа қатысушылар арасында тауарларды кедендік ресімдеу болмайды, сондай-ақ Ресей мен Беларусь арасындағы үшінші елдерде өндірілетін тауарларға да кедендік ресімдеулер қолданылмайды. Осыған ұқсас үшінші елдерде өндірілетін тауарлар жөніндегі шарттар Қазақстан мен Ресей арасында 2011 жылдың 1 шілдесінен бастап күшіне енеді. Әрине, кедендік ресімдеу алып

тасталғаннан кейін де ішкі шекаралардағы бақылаулар бірден жойылмайды. 2011 жылдың 1 шілдесіне дейін кедендік, санитарлық-эпидемиологиялық, фито-санитарлық, ветеринарлық, көліктік және шекаралық бақылау түрлері сақталады. Бірақ олар да шекаралық бақылауды қоспағанда кейін Кедендік одақтың сыртқы шекараларына шығарылады. Кедендік ресімдеу мен кеден режимдері кеден заңдарының маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Сонымен қатар, кедендік ресімдеу мен кеден бақылауы мемлекеттің кеден саясатын іске асыруының құралдарының бірі болып табылады және кеден органына ресімдеу мен бақылауды орындау жауапкершілігі Қазақстан Республикасының заң шығаруын Қазақстан Республикасының халықаралық келісімдерін Қазақстан Республикасының кеден органдарының жүзеге асырылатын жиынтық шегі болып табылады. Кедендік ресімдеуді жүзеге асырудың негізгі мақсаты нақты кедендік режим саласына тауарлар мен көлік құралдарын орналастыру мақсатында әрекет жасауын және кеден заңына сәйкес, бұл ресімдеудің аяқталуын тұжырымдайды. Кеден бақылауын жүзеге асыру мақсаты түрлі тексерулер көмегімен, анықталу кедендік операцияларды жүргізу мен кеден заңының әрекеті сәйкестігін анықтау кедендік қызметке қатысатын жеке және заңды тұлғалармен белгілеуін қадағалауды тұжырымдайды.

Еуразиялық экономикалық қоғамдастық шеңберіндегі Кеден одағындағы кедендік реттеу – тауарларды кеден одағының кеден шекарасы арқылы өткізуге, оларды кеден одағының бірінғай кедендік аумағы арқылы бақылаумен тасымалдауға, уақытша сақтауға, кедендік декларациялауға, кедендік рәсімдерге сәйкес шығаруға және пайдалануға, кедендік бақылауды жүргізуге, кедендік төлемдерді төлеуге байланысты қатынастарды, сондай-ақ кеден органдары мен көрсетілген тауарларды иелену, қолдану және оларға билік ету құқығын іске асыратын тұлғалар арасындағы билік қатынастарын құқықтық реттеу болып табылады [2]. Осы жерде айта өтерлік жай, халықаралық шарттардың күші Қазақстан Республикасының Конституциясына сәйкес Республика заңдарынан басымдығы болады және тікелей қолданылады [3].

Бірінғай экономикалық кеңістікті қалыптастыру Кеден одағына қоса үш мемлекетар асындағы қызмет, капитал және жұмыс күшінің еркін қозғалуын ескереді. Үш мемлекеттің басшылары өткен жылдың 19-желтоқсанында Алматы қаласында өткен кездесуі кезінде Бірінғай экономикалық кеңістіктің нормативтік –құқықтық базасын 2012 жылдың бірінші қаңтарына дейін қалыптастыру туралы шешім қабылдады. Бірінші кезеңнің барысында 14 келісімді ратификациялау екінші кезеңде 6 келісімді

ратификациялау көзделген[4]. Еліміздің әлемдік экономикаға интеграциялануа түсуі, сондай-ақ шетелдік инвестициялардың экономикамызға ағыла түсуі, өз кезегінде экспорттық операциялардың көбеюі, сонының ішінде қазіргі таңдағы энергетикалық (әсіресе шикішаттық мұнай мен газ, уран өнімдеріне) ресурстарға әлемдік нарықтағы бағанының шарықтай өсуі мемлекеттің кедендік саясатын барынша ұтымды жүргізуді талап етеді. Қазақстан Республикасының сыртқы экономикалық қызметтерін либерализациялау сыртқы рынокқа шығушы кәсіпорындардың, ұйымдардың және мекемелердің, сондай-ақ жекелеген кәсіпкерлердің шеңберін кеңейте түсті. Осыған байланысты халықаралық тауарлар, жұмыстар, қызметтер, ақпараттар, санаткерлік қызмет нәтижелерін алмасу салаларында мемлекеттік реттеудің ролі де елеулі өсе түсуде. Сонымен қатар, «Қазақстанның БСҰ-на кіруі жолындағы келіссөз үдерісі тоқтаусыз жүргізіліп жатыр. Республиканың сыртқы сауда режимін реттейтін заңдарының едәуір бөлігі қазірдің өзінде БСҰ нормаларына сәйкес келтірілді немесе парламентте талқылануы үстінде. Еліміздің осы халықаралық ұйымға енуі Қазақстанның дүниежүзілік рыноктағы бәсекеге қабілеттілігін нығайту үшін кең мүмкіндіктер ашатынына сенімдімін», деп Қазақстан Республикасының Президенті ел халқына жолдауында атап өткен болатын[5]. Сондықтан мемлекет кеден ісі және кеден саясаты түсініктерімен қамтылатын кеден шекарасы арқылы өтетін тауарлардың және көлік құралдарының өтуінің кедендік режимін бекітеді, кедендік төлемдерді алады, кеден ережелерін бекітеді және басқа да көптеген басқару және реттеу қызметтерін жүзеге асырады. Кеден ісі мен кеден саясаты сыртқы экономикалық қызмет аясындағы құрам болып қана қалмай, басқа мемлекеттермен жаңа үлгідегі экономикалық байланыстар қалыптастырудың дәнекері болып табылады. Сонымен қатар, айта өтерлілігі, шикізаттық емес тауарлардың экспорты мен жоғары технологиялық тауарлардың импортын қолдау мен кредиттеу басымдылыққа айналуы тиіс. Бүгінгі күнде дайын өнімдер экспортының көлемі жылына 100 млрд. АҚШ долларын құрап отыр. Шикізаттық емес экспорт он жылдан бері осы көлемде қалып отыр. Ендігі жерде осы көлемді үдемелі түрде ұлғайтатын уақыт жетті. Біз үздік әлемдік тәжірибеге сүйеніп, шет елдердің экспорт-импорт агенттіктерімен ынтымақтастықты белсенді дамытуымыз керек.

Сонымен қатар, кеден саласындағы соңғы өзгерістердің бірі мұнай экспортына кедендік баждың енгізілуі болып отыр. Яғни ҚР Үкіметінің Қаулысымен 2008 жылдың 17 мамырынан бастап шикі мұнай экспортына баж салығы қолданылады. Бұл жағдай өз кезегінде кеден саласында жаңа қатынастардың тудыруға негіз болып табылатындығы белгілі. Алдын ала

болжам бойынша баждың бұл түрінен жыл аяғына дейін республикалық бюджетке 20 млрд. АҚШ доллары түседі деп күтілуде

2-тақырып. Сыртқы экономикалық қызметтің субъектілері

Кеден ісі саласындағы міндеттерді шешу үшін уәкілетті орган Қазақстан Республикасы Үкіметінің шешімімен кеден зертханаларын, кинология, оқу, есептеу орталықтарын және басқа да мамандандырылған кеден мекемелерін құрады. Уәкілетті орган заңды тұлға болып табылады және Қазақстан Республикасының Үкіметі бекітетін ережелер негізінде іс-әрекет жасайды. Уәкілетті органның аумақтық бөлімшелері және кедендер заңды тұлғалар болып табылады және уәкілетті орган бекітетін ережелер негізінде іс-әрекет жасайды. Кеден бекеттері мен бақылау-өткізу пункттері заңды тұлғалар болып табылмайды және уәкілетті орган бекітетін ережелер негізінде іс-әрекет жасайды. Уәкілетті органның аумақтық бөлімшелерін құру, қайта ұйымдастыру және тарату Қазақстан Республикасының заңдарына сәйкес жүзеге асырылады. Кеден органдарының құрылымы мен штат санын Қазақстан Республикасының Үкіметі бекіткен штат саны лимитінің шегінде уәкілетті орган бекітеді. Кеден органдары мен олардың қарауындағы теңіз және ішкі су кемелерінде кеден органдарының танылу жалауы мен танылу белгісі болады. Кеден органдарының қарауындағы автокөлік құралдары мен әуе кемелеріне кеден органдарының танылу белгісі қойылады. Кеден органдарының танылу жалауының және танылу белгісінің сипаттамасы мен қолданылу тәртібін Қазақстан Республикасының Үкіметі бекітеді. Сонымен қатар, кеден органдарының тиісті кедендік инфрақұрылымы болады.

Кеден Кодексінде көзделген жағдайларда және тәртіппен кеден органдарының лауазымды адамдарының дене күшін, арнаулы құралдар мен атыс қаруын қолдануға құқықтары бар.

Кеден органының лауазымды адамы дене күшін, арнаулы құралдар мен атыс қаруын қолданған кезде:

дене күшін, арнаулы құралдар мен қаруды қолдануды кешеуілдету өзінің өмірі мен денсаулығына тікелей қатер төндіретін, өзге де ауыр зардаптарға әкеп соғатын, тұтқиылдан болған немесе қарулы шабуыл жасаған, әскери техника мен көлік құралдарын пайдаланып жасаған шабуыл кезінде немесе өзге де жағдайларда, осындай ескерту қалыптасқан жағдайда орынсыз болған немесе мүмкін болмаған жағдайларды қоспағанда, оларды қолдану туралы ескертуге;

- 1) дене жарақатын алған адамдарға дәрігер келгенге дейінгі көмек көрсетуді қамтамасыз етуге және болған оқиға туралы кеден органының басшысына немесе оның орнындағы адамға дереу хабарлауға;
- 2) құқық бұзушылықтың сипаты мен оны жасаған адамдардың қауіптілік деңгейіне, сондай-ақ көрсетілген қарсылықтың күшіне қарай қауіпті жою кезіндегі залалдың мейлінше аз болуына ұмтылуға міндетті.
- 3) Кеден органының басшысы немесе оның орнындағы адам атыс қаруын қолдану, кісі өлімі немесе денеге зақым келу фактілері туралы прокурорға және жоғары тұрған кеден органының басшысына шұғыл хабарлауға міндетті.

Қарулану құралдарын, арнаулы құралдар мен қызметтік жануарларды есепке алуды жүргізу, сақтау және пайдалану тәртібін кеден ісі мәселелері жөніндегі уәкілетті орган айқындайды. Дене күшін, арнаулы құралдар мен атыс қаруын белгіленген тәртіпті бұза отырып қолдану Қазақстан Республикасының заңдарында көзделген жауаптылыққа әкеп соғады.

Кеден органдарының лауазымды адамдары кеден органдарына жүктелген міндеттерді зорлық тәсілдерінсіз орындауды қамтамасыз ету мүмкін болмаған жағдайларда ғана дене күшін, соның ішінде күрестің жауынгерлік тәсілдерін қолдануға құқылы. Мынадай жағдайларда:

- құқық бұзушылық сипатын және нақты жағдайларды ескере отырып, кеден ісі саласындағы құқық бұзушылықтың жолын кесу;
- құқық бұзушыларды және кеден органдары қызметкерлеріне қызмет міндеттерін жүзеге асыруда қарсылық көрсеткен немесе кедергі жасаған адамдарды ұстау үшін дене күші қолданылады.
- Әйелдерге, мүгедектіктің айқын белгілері бар адамдарға және жас балаларға қатысты, олар адамдардың өмірі мен денсаулығына қауіп төндіретін қарулы қарсылық көрсеткен және (немесе) топтасып шабуыл жасаған жағдайларды қоспағанда, дене күшін қолдануға тыйым салынады.
- Арнаулы құралдарды қолдану

Қызметтік міндеттерін атқару кезінде кеден органдарының лауазымды адамдары: кеден органдарының лауазымды адамдарына және өзге де адамдарға жасалған шабуылдарға тойтарыс беру үшін; кеден органдарына тиесілі немесе олардың пайдалануындағы үйлерге (құрылыстарға, ғимараттарға), көлік құралдарына, кедендік бақылаудағы тауарлар мен көлік құралдарына жасалған шабуылға тойтарыс беру үшін, сондай-ақ аталған объектілер басып алынған жағдайда оларды босату үшін; кеден органының лауазымды адамына дене күшін қолданып қарсылық көрсетудің жолын кесу үшін; егер құқық бұзушылар күш көрсетіп

қарсыласса немесе өзгедей қарсы әрекет жасаса, ол адамдарды ұстау, кеден органына не Қазақстан Республикасының құқық қорғау органдарына жеткізу үшін; көлік құралына катысты кеден ісі саласындағы құқық бұзушылық объектісі болып табылады деп ойлауға негіз болғанда аталған көлік құралын тоқтату үшін мынадай арнайы құралдарды: кісендерді, резеңке таяқтарды, көзден жас ағызатын заттарды, үй-жайларды ашуға арналған, көлікті мәжбүрлеп тоқтатуға арналған құрылғыларды, сондай-ақ басқа да арнайы құралдар мен техниканы қолдануға құқығы бар.

Әйелдерге, мүгедектіктің айқын белгілері бар адамдарға және жас балаларға қатысты, олар адамдардың өмірі мен денсаулығына қауіп төндіретін қарулы қарсылық көрсеткен және (немесе) топтасып шабуыл жасаған жағдайларды қоспағанда, арнаулы құралдарды қолдануға тыйым салынады. Кеден органдарының лауазымды адамдары қолданатын арнаулы құралдардың тізбесін Қазақстан Республикасының Үкіметі белгілейді.

Атыс қаруын алып жүру, сақтау және пайдалану

- Атыс қаруын алып жүру, сақтау және пайдалану құқығы берілген кеден органдары лауазымды адамдарының санаттарын, сондай-ақ атыс қаруы мен оқ-дәрі түрлерінің тізбесін Қазақстан Республикасының Үкіметі белгілейді.
- Атыс қаруы осы Кодекстің белгіленген жағдайларда қолданылады.
- Кеден органдарының лауазымды адамдары қарулар мен оқ-дәрілерді жоғалтқаны, ұқыпсыз сақтағаны, оларды күзету жөніндегі міндеттерін тиісінше орындамағаны үшін Қазақстан Республикасының заңдарына сәйкес жауапты болады.

Кеден органдарының лауазымды адамдары мынадай жағдайларда:

- 1) кеден органдарының лауазымды адамдарына және олардың отбасы мүшелеріне топтасып жасалған және (немесе) қарулы шабуылға тойтарыс беру, сол сияқты кеден органдары лауазымды адамдарының қаруын тартып алуға әрекет жасаудың жолын кесу үшін;
- 2) кеден органдарының иелігіндегі және (немесе) пайдалануындағы үй-жайларға, үйлерге (құрылғыларға, құрылыстарға) және көлік құралдарына, жасалған қарулы шабуылға тойтарыс беру үшін, сондай-ақ кедендік бақылаудағы тауарлар мен көлік құралдарын қару қолданып иеленіп кетуге әрекет жасалған жағдайларда;
- 3) қарулы қарсылық көрсеткен не ауыр қылмыс жасау үстінде қолға түскен адамдарды, сондай-ақ қаруды тапсыру туралы заңды талапты орындаудан бас тартқан қарулы адамдарды ұстау үшін;
- 4) егер көлік құралын жүргізетін адам кеден органдары лауазымды адамдарының заңды талаптарына бағынбаса, көлік құралдарын істен шығару арқылы оларды тоқтату үшін;

- 5) хайуанаттардың шабуылынан қорғану үшін;
- 6) қару қолданатындығы туралы ескерту, дабыл белгісін беру немесе көмекке шақыру үшін;
- 7) қажетті қорғаныс және аса қажетті өзге де жағдайларда атыс қаруын қолдануға құқылы.

Әйелдерге, мүгедектіктің айқын белгісі бар адамдарға және кәмелетке толмағандарға қатысты, олар қарулы қарсылық көрсеткен және (немесе) қарулы немесе топтасып шабуыл жасаған жағдайлардан басқа кезде, сондай-ақ қару қолдану азаматтардың өмірі мен денсаулығына қатер төндіруі мүмкін жағдайларда қару қолдануға тыйым салынады.

Қару қолданудың барлық жағдайларында кеден органының лауазымды адамы айналадағы азаматтардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету, зардап шеккендерге жедел медициналық көмек көрсету үшін қажетті шаралар қолдануға, прокурорды, жоғары тұрған кеден органын хабардар етуге міндетті.

Кеден органдарының лауазымды адамдарына ақшалай үлес Қазақстан Республикасының Президенті бекітетін бюджет есебінен қамтылған Қазақстан Республикасы органдарының қызметкерлеріне еңбекақы төлеудің бірыңғай жүйесі негізінде белгіленеді және оған Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленетін тәртіппен ақшалай қаражат, қызмет атқарудың ерекше жағдайлары үшін үстемеақы кіреді.

Кеден органы лауазымды адамдарының ақшалай қаражаты лауазымдық айлықақы мен арнаулы атақ үшін қосымша ақыдан тұрады.

Еңбек сіңірген жылдарына қарай лауазымдық айлықақыға коэффициент белгілеу құқығын беретін қызмет стажына мемлекеттік қызмет туралы заңдарға сәйкес қызмет (жұмыс) істеген уақыт есептеледі.

Қызмет міндеттерін үлгілі орындағаны және қызметтегі жоғары көрсеткіштері үшін кеден органдарының лауазымды адамдарына көтермелеу мен наградалардың мынадай түрлері:

- 1) алғыс жариялау;
- 2) бір жолғы ақшалай сыйақы беру;
- 3) бағалы сыйлықпен марапаттау;
- 4) Құрмет грамотасымен марапаттау;
- 5) "Кеден органдарындағы үздік қызметі үшін" омырауға тағатын белгісімен марапаттау;
- 6) "Кеден қызметінің еңбек сіңірген қызметкері" Құрмет белгісімен марапаттау;

- 7) кезекті арнаулы атақты мерзімінен бұрын беру;
- 8) атқаратын штаттық лауазымы бойынша көзделген атақтан бір саты жоғары арнаулы атақ беру;
- 9) Қазақстан Республикасының заңдарында көзделген өзге де көтермелеу нысандары көзделеді.

Көтермелеу ретінде бұрын берілген тәртіптік жазаны мерзімінен бұрын алып тастау қолданылуы мүмкін.

Кеден органдары лауазымды адамдарына екі лауазымдық айлықақысы мөлшеріндегі сауығуға арналған жәрдемақы төлене отырып, ұзақтығы күнтізбелік отыз күндік жыл сайынғы ақы төленетін демалыс беріледі.

Кеден органдарының лауазымды адамдарын зейнетақымен қамсыздандыру Қазақстан Республикасының зейнетақымен қамсыздандыру туралы заңдарына сәйкес жүзеге асырылады.

3-тақырып. Сыртқы экономикалық қызметтің жекелеген түрлерін лицензиялау

Тауарларды декларациялау кезінде кедендік декларациялардың мынадай түрлері қолданылады:

- 1) жүктің кедендік декларациясы;
- 2) жолаушының кедендік декларациясы.

- Жүктің кедендік декларациясы - декларант беретін және тауарлар мен көлік құралдары туралы, олардың кедендік режимі туралы мәліметтерді және кедендік мақсат үшін қажетті басқа да мәліметтерді қамтитын құжат. Жүктің кедендік декларациясы мынадай жағдайларда, егер:

1) тауардың декларацияланатын легінің кедендік құны тиісті қаржы жылына арналған республикалық бюджет туралы заңда белгіленген тоқсан айлық есептік көрсеткіштен асса;

2) тауарлардың қауіпсіздігі жөніндегі талаптарды қоспағанда, тауарларға қатысты тарифтік емес реттеу шаралары белгіленсе;

3) осы Кодекске сәйкес көзделген өзге де жағдайларда беріледі.

Жүктің кедендік декларациясы алдын ала декларациялау кезінде, сондай-ақ уақытша, толық емес немесе мерзімдік кедендік декларация ретінде қолданылуы мүмкін.

еркін нысанда жасалған өтінішті және (немесе) тауарларды бірдейлендіру және шығару үшін қажетті мәліметтері бар көліктік, коммерциялық құжаттарды жүктің кедендік декларациясы немесе уақытша кедендік декларация ретінде пайдалануға жол беріледі. Бұл орайда кедендік баждар мен салықтар төленген жағдайда кеден органының лауазымды адамы кедендік кіріс ордерін ресімдеуді жүргізеді.

- Жолаушының кедендік декларациясы - оңайлатылған немесе жеңілдетілген тәртіпті қолданып, тауарлар мен көлік құралдарын Қазақстан Республикасының кедендік шекарасы арқылы өткізетін жеке тұлға толтырып, кеден органына беретін құжат.

- Кедендік декларациялардың нысандарын және оларды толтыру тәртібін кеден ісі мәселелері жөніндегі уәкілетті орган белгілейді.

Жүктің кедендік декларациясын беру мерзімі

Қазақстан Республикасының кедендік аумағына әкелінетін тауарларға жүктің кедендік декларациясы тауарды межелі кеден органына табыс ету күнін қоса есептегенде күнтізбелік отыз күннен кешіктірілмей беріледі.

Егер жүктің кедендік декларациясын беру мерзімінің аяқталуы кеден органының жұмыс істемейтін күніне орайлас келсе, кеден органының одан кейінгі жұмыс күні осы мерзімнің аяқталу күні болып саналады.

Қазақстан Республикасының кедендік аумағынан тысқары жерлерге әкетілетін тауарларға жүктің кедендік декларациясы оларды нақты әкетуге дейін беріледі.

Декларанттың дәлелді өтініші бойынша кеден органы жүктің кедендік декларациясын беру мерзімін ұзартады. Жүктің кедендік декларациясын беру мерзімін ұзарту әкелінетін тауарларға кедендік төлемдер және салықтар төленген не төленуі қамтамасыз етілген жағдайда кедендік ресімдеу жүргізілетін кеден органдарында жүзеге асырылады.

Жүктің кедендік декларациясын беру мерзімін ұзарту тауарларды уақытша сақтау мерзімін бұзуға әкеп соқпауға тиіс.

Қазақстан Республикасының кедендік аумағына кеден ережелерін бұза отырып әкелінген тауарларға жүктің кедендік декларациясы:

1) соттың тұлғаны қылмыстық (әкімшілік) жауаптылыққа тарту туралы не қылмыстық (әкімшілік) жауаптылықтан босату туралы;

2) уәкілетті органның (лауазымды адамның) тұлғаны әкімшілік жауаптылыққа тарту туралы не әкімшілік жауаптылықтан босату туралы;

3) соттың немесе уәкілетті органның (лауазымды адамның) кеден ережелерінің бұзылу фактісі бойынша істі тоқтату туралы шешімі заңды күшіне енген күннен бастап күнтізбелік отыз күн ішінде беріледі.

Есепке алу мақсатында құжаттар беру

Сыртқы экономикалық қызметке қатысушы ретінде есепке қою кезінде ресімделетін сыртқы экономикалық қызметке қатысушының есеп карточкасы сыртқы экономикалық қызметке қатысушының санатын және кеден органдарында есептік тіркелгенін растайтын құжат болып табылады.

Сыртқы экономикалық қызметке қатысушының есеп карточкасын кеден органы мынадай құжаттарды:

1) заңды тұлғалар:

заңды тұлғаны мемлекеттік тіркеу туралы куәліктің нотариат куәландырған көшірмесін немесе оның құрылымдық бөлімшесі үшін есептік тіркеу куәлігін;

статистикалық басқарма беретін статистикалық карточканың көшірмесін; заңды тұлғаның банк шоты ашылғаны туралы банктен алынған анықтаманы;

салық органы берген салық төлеуші куәлігінің көшірмесін;

2) декларациялау кезінде жүктің кедендік декларациясы қолданылуға тиіс тауарларды Қазақстан Республикасының кедендік шекарасы арқылы өткізуді жүзеге асыруға ниеттенген жеке тұлғалар:

жеке тұлғаның жеке куәлігін;

салық органы берген салық төлеуші куәлігінің көшірмесін;

егер жеке тұлғаның банкте шоты болса, банк шотының ашылғаны туралы банктен алынған анықтаманы тапсырған жағдайда бір жұмыс күні ішінде береді.

Есепке алу үшін табыс етілетін құжаттардағы мәліметтер өзгерген кезде, декларант өзгерген мәліметтерді растайтын құжаттарды сыртқы экономикалық қызметке қатысушының есеп карточкасын берген кеден органына күнтізбелік он бес күн ішінде табыс етуге міндетті. Тауарларды декларациялау кезінде құжаттар беру Жүктің кедендік декларациясын беру

кеден органына оның электрондық көшірмесін және осы бапта көзделген кедендік мақсат үшін қажетті құжаттарды тапсырумен қатар жүргізілуге тиіс. Жүктің кедендік декларациясының электрондық көшірмесінің құрылымын кеден ісі мәселелері жөніндегі уәкілетті орган белгілейді.

Тауарларды шығару туралы шешім қабылдау үшін құжат міндетті болып табылса, кедендік декларацияны тексеру мерзімінің ішінде декларант салық органына тиісті құжатты беру туралы міндеттеме табыс ете отырып, мәлімделген мәліметтерді растайтын құжаттардың көшірмесін беруі мүмкін.

Жекелеген құжаттар декларанттың дәлелді өтініші бойынша көрсетілген мерзімде табыс етілмейтін жағдайда кеден органдары осындай құжаттарды алу үшін қажетті мерзімде бірақ кедендік декларацияны тіркеуден кейін күнтізбелік отыз күннен кешіктірмей осындай құжаттарды табыс ете отырып олардың көшірмесін беруге рұқсат етеді. Декларант белгіленген мерзімдерде құжаттарды өткізбегені не бұрын өткізген құжаттардың көшірмелерінде дұрыс емес мәліметтерді мәлімдегені үшін жауапты болады.

Кеден органының істерінде тауарларды шығару туралы шешім қабылдау үшін міндетті құжаттар қалған жағдайда, декларант үшін кеден органы осы құжаттардың көшірмелеріне осындай құжаттар қалатын кеден органын көрсете отырып жазба жасайды. Бұл жазба кеден органы лауазымды тұлғасының жеке нөмірлік мөрімен куәландырылады.

Келісім-шарттар, шот-фактуралар (инвойстар), көлік құжаттары, кедендік төлемдердің және салықтардың төленгенін растайтын құжаттар, Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің лицензиясы тауарларды шығарғаннан кейін декларантқа қайтарылуға тиіс және жүктің кедендік декларациясы тіркелген күннен бастап бес жыл бойы сақталады. Бұл орайда кедендік ресімдеу мақсаттары үшін осы құжаттармен бірге декларант куәландырған көшірме тапсырылуға тиіс.

Жүктің кедендік декларациясын беру осылардың негізінде жүктің кедендік декларациясы толтырылып, мыналарды растайтын қажетті құжаттар кеден органына қатар табыс етілуімен жүргізілуге тиіс: декларанттың өз атынан жүктің кедендік декларациясын беруге өкілеттігін растайтын декларанттың штатындағы жеке тұлғаға сенімхат не брокерлік қызмет көрсетуге шарт және кедендік ресімдеу бойынша маманның біліктілік аттестаты; кедендік ресімдеуге жататын тауарларға меншік, билік ету немесе пайдалану құқығын растайтын сатып алу-сатуға немесе айырбасқа сыртқы сауда шарты (келісім-шарты), кедендік ресімдеуге жататын тауарларға билік

ету немесе пайдалану құқығына келісім не өзге құжат; Қазақстан Республикасының кедендік шекарасы арқылы тауарларды өткізуді растайтын көлік құжаттары; тауарлардың кедендік құнын растайтын - шот-фактура (инвойс), шот-проформа, арнайы тізбе және Кодекстің 39-тарауына сәйкес тауарлардың кедендік құнын анықтау және мәлімдеу үшін көзделген өзге де құжаттар; тауарлардың шығуын растайтын - Кеден Кодекстің 39 және 40-баптарына сәйкес тауарлардың шығуы туралы декларация не тауарлардың шығуы туралы сертификат; кедендік режимнің талаптарына және кедендік төлемдерді және салықтарды төлеу бойынша жеңілдіктің болуына қарай кедендік төлемдерді және салықтарды төлеуді немесе олардың төленуін камтамасыз етуді растайтын:

қолма-қол ақшасыз тәртіпте төлемнің орындалуы туралы банктің белгісімен төлемдік тапсырманы немесе қолма-қол ақшамен төлеу кезінде кеден органының, банктің кассалық кіріс ордеріне берілетін түбіртек . Алдын ала декларациялау рәсімі қолданылған жағдайда аталған құжаттар тауарлар мен көлік құралдары шығарылғанға дейін беріледі, ал Кеден Кодексінің 470-бабына сәйкес ең төменгі деңгейдегі тәуекел санатына жатқызылған сыртқы экономикалық қызметке қатысушыларға қатысты мерзімдік декларациялау рәсімі қолданылған жағдайда жүктің толық кедендік декларациясы бойынша тауарлар мен көлік құралдары шығарылғанға дейін беріледі, тауарларды межелі жерге жеткізуді растайтын - Кодекстің 12-тарауында көзделген тауарлар жеткізуді бақылау құжаты не Қазақстан Республикасы бекіткен халықаралық шарттарға сәйкес өзге де құжаттар; валюталық бақылау саласындағы талаптардың сақталуын растайтын Қазақстан Республикасының валюта заңдарына сәйкес талап етілетін құжаттар; мәлімделген кедендік режимдерге қарамастан, тауарларды әкелу кезінде стандарттардың міндетті талаптарына сәйкестігін растайтын фитосанитариялық (карантиндік) сертификат, ветеринариялық сертификат. Көрсетілген сертификаттар оларға сертификаттар беру міндетті тауарлар үшін Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық актілерінде белгіленген жағдайларда ғана беріледі; сыртқы экономикалық қызметке қатысушының санатын растайтын сыртқы экономикалық қызметке қатысушының есеп карточкасы.

Жүктің кедендік декларациясын қабылдау және тіркеу Декларант белгіленген тәртіппен толтырылған жүктің кедендік декларациясын оның электрондық көшірмесімен бірге, сондай-ақ кедендік мақсат үшін қажетті құжаттарды кеден органына береді.

Жүктің кедендік декларациясы мен кедендік мақсат үшін қажетті құжаттарды кеден органының қабылдаған күні мен уақыты кеден ісі мәселелері жөніндегі уәкілетті орган айқындайтын тәртіппен ресімделіп, қоса берілетін құжаттардың тізімдемесінде көрсетіледі және кеден органы лауазымды тұлғасының жеке нөмірлік мөрімен куәландырылады. Куәландырылғаннан кейін тізімдеме декларантқа қайтарылады.

Кеден органының:

- 1) декларацияны декларант болып табылмайтын тұлға берген;
- 2) декларацияда Кодекстің 379-бабының 4-тармағында белгіленген тәртіпке сәйкес талап етілетін мәліметтер көрсетілмеген;
- 3) декларацияға қол қойылмаған не тиісінше куәландырылмаған немесе белгіленген нысан бойынша жасалмаған;
- 4) декларацияланатын тауарларға қатысты алдын ала декларациялау рәсімі қолданылған, кедендік баждар және салықтарды төлеу мерзімін ұзарту немесе мәулеттік төлеу мерзімін беру, сондай-ақ есепке алу әдісімен қосылған құн салығын төлеу кезіндегі жағдайларды қоспағанда, кедендік төлемдер және салықтар төленбеген не олардың төленуі қамтамасыз етілмеген;
- 5) олар туралы мәліметтер жүктің кедендік декларациясының арнаулы бағанында көрсетілетін құжаттар түгел берілмеген жағдайларды қоспағанда, жүктің кедендік декларациясын тіркеуден бас тартуға құқығы жоқ.

Жүктің кедендік декларациясын тіркеу немесе тіркеуден бас тарту жүктің кедендік декларациясын қабылдаған кезден бастап екі сағаттан аспайтын мерзімде жүргізіледі.

Жүктің кедендік декларациясын тіркеуден бас тартқан жағдайда кеден органының лауазымды адамы жүктің кедендік декларациясын тіркеуден бас тарту парағын толтырады және берілген құжаттармен бірге, көрсетілген бас тарту парағын жүктің кедендік декларациясын берген тұлғаға тапсырады. Жүктің кедендік декларациясын тіркеуден бас тарту парағын ресімдеу нысаны мен тәртібін кеден ісі мәселелері жөніндегі уәкілетті орган белгілейді.

Қабылданған жүктің кедендік декларациясы тіркелген уақыттан бастап заңды күші бар құжат болып табылады. Жүктің кедендік декларациясында мәлімделген мәліметтерді өзгерту, толықтыру және жүктің кедендік

декларациясын қайтарып алу Кеден органының рұқсатымен және декларанттың дәлелді жазбаша өтініші бойынша жүктің кедендік декларациясында мәлімделген мәліметтер өзгертілуі немесе толықтырылуы мүмкін, ал кеден органы қабылдаған жүктің кедендік декларациясы қайтарып алынуы мүмкін. Кеден органы декларанттың өтінішін алған кезде жүктің кедендік декларациясын тексеруді аяқтамаған немесе тауарларды қарауды бастамаған жағдайда жүктің кедендік декларациясында мәлімделген мәліметтерді өзгертуге және толықтыруға рұқсат етеді.

Жүктің кедендік декларациясын өзгерту немесе толықтыру оның қолданылу саласын кеңейте немесе қысқарта алмайды, кеден органы қабылдаған жүктің кедендік декларациясында көрсетілген тауарлар туралы мәліметтерден басқа мәліметтерді беруге әкеп соқпайды.

Декларанттың ауызша өтініші бойынша жүктің кедендік декларациясындағы кеден органдарының кедендік ресімдеу кезінде шешімдер қабылдауына әсер ететін негізгі деректерді өзгертпейтін қате жазуларды, техникалық немесе грамматикалық қателерді (үш жағдайдан аспайтын) қате деректерді сызу немесе тиісті мәліметтерді үстінен жазуын түзетуге жол беріледі. Әрбір мұндай түзету уәкілетті тұлғаның қол қоюымен және декларанттың мөрімен куәландырылады.

Кеден органдарының құзыретіне жататын мәліметтерді жүктің кедендік декларациясына енгізуді қоспағанда, кеден органдары лауазымды адамдарының өз бастамасы, тұлғаның тапсырмасы немесе өтініші бойынша жүктің кедендік декларациясын толтыруға, жүктің кедендік декларациясында көрсетілген мәліметтерді өзгертуге немесе толықтыруға құқығы жоқ.

Декларанттың дәлелді өтініші бойынша жүктің кедендік декларациясы тауар шығарылғанға дейін қайтарып алынуы мүмкін. Кеден органы жүктің кедендік декларациясы қайтарылатын кезде жүктің жаңа кедендік декларациясын беру үшін мерзім белгілейді, тауарларды уақытша, алдын ала, мерзімдік декларациялау рәсімін пайдалану жағдайларын қоспағанда, ол қайтарып алуға рұқсат берілген күннен бастап күнтізбелік он бес күннен аспауға тиіс. Жүктің кедендік декларациясын қайтарып алу кедендік баждарды және салықтарды төлеу мерзімдерін ұзартпайды. Бұл ретте кері қайтарып алынған жүктің кедендік декларациясы кеден ісі мәселелері жөніндегі уәкілетті орган айқындайтын тәртіппен жойылуға тиіс.

Қайтарып алынатын жүктің кедендік декларациясы тауарларды Қазақстан Республикасының кедендік аумағынан тысқары жерлерге әкету мақсаты үшін

оларға берілген жағдайда, жүктің кедендік декларациясы тауарларды Қазақстан Республикасының кедендік шекарасынан тысқары жерлерге нақты әкеткенге дейін қайтарып алынуы мүмкін. Осы тауарларға жүктің жаңа кедендік декларациясын беру үшін мерзім белгіленбейді. Бұл орайда, қайтарып алынған жүктің кедендік декларациясы жойылуға тиіс.

4-тақырып. Кедендік рәсімдердің жалпы сипаттамасы және оны қолданудың тәртібі.

Қазақстан Республикасының кеден кодесіне сәйкес тауарлардың кедендік режимі дегеніміз, Қазақстан Республикасының кедендік аумағында не одан тыс жерлерде өткізу, пайдалану мақсаттарына қарай тауарлар мен көлік құралдарын Қазақстан Республикасының кедендік аумағы арқылы өткізу кезіндегі олардың кеден ісі саласындағы мәртебесін айқындайтын, кеден кодексінде белгіленген нормалардың жиынтығы[8]. Қазіргі таңда елімізде Қазақстан Республикасының кеден заңдарын қолдану мақсатында кедендік режимдердің мынадай түрлері белгіленген:

- 1) тауарларды еркін айналыс үшін шығару;
- 2) тауарлардың кері импорты;
- 3) кеден қоймасы;
- 4) бажсыз сауда дүкені;
- 5) тауарларды кедендік аумақта қайта өңдеу;
- 6) тауарларды еркін айналыс үшін қайта өңдеу;
- 7) тауарларды кедендік аумақтан тыс жерлерде қайта өңдеу;
- 8) тауарлар мен көлік құралдарын уақытша әкелу;
- 9) тауарлар мен көлік құралдарын уақытша әкету;
- 10) тауарлардың экспорты;
- 11) тауарлардың кері экспорты;
- 12) тауарлар транзиті;
- 13) тауарларды жою;
- 14) мемлекет пайдасына тауардан бас тарту;
- 15) еркін кеден аймағы;
- 16) еркін қойма;
- 17) арнайы кедендік режим[9].

Кеден органы кеден декларациясын тіркеген күн тауарларды белгілі бір кедендік режимде мәлімдеген күн болып есептеледі. Кеден Кодексінде белгіленген тәртіппен кеден органының тауарларды шығарған күні тауарларды кедендік режимде орналастырған күн болып есептеледі.

Декларант кедендік режимнің кеден кодексінде белгіленген шарттары мен талаптарын сақтамағандығы үшін Қазақстан Республикасының заңдарына сәйкес жауапты болады.

Тұлғалар кедендік режимнің шарттары мен талаптары кедендік бақылаудағы тауарлардың олар еркін айналысқа шығарылғанға дейін не олар Қазақстан Республикасының кедендік аумағынан тыс жерлерге іс-жүзінде әкетілгенге дейін апаттың не ырық бермес күштің әсері салдарынан біржола жоғалуы, зақымдануы немесе жойылуы себепті сақталмайтын, сондай-ақ тауарлардың саны немесе жай-күйі тасымалдаудың, көлікпен тасудың, сақтаудың және пайдаланудың (қолданудың) қалыпты жағдайлары кезінде тауарлардың табиғи тозуының немесе табиғи кемуінің салдарынан өзгерген жағдайларда жауапты болмайды.

Тұлғалар Қазақстан Республикасының кедендік аумағынан тысқары жерлерге қайта өңдеу үшін әкетілген тауарларға немесе олардың қайта өңделген өнімдеріне қатысты мынадай мән-жайларда жауаптылықта болмайды, егер: тауарлардың немесе олардың қайта өңделген өнімдерінің апаттың немесе ырық бермес күштің әрекеті салдарынан біржола жоғалуы немесе жойылуы себепті қайтарылмауы; тауарлардың немесе олардың қайта өңделген өнімдері санының тасымалдаудың, сақтаудың және пайдаланудың (қолданудың) қалыпты жағдайлары кезінде олардың табиғи тозуының немесе табиғи кемуінің салдарынан өзгеруі; тауарлардың немесе олардың қайта өңделген өнімдерінің шетел мемлекеті мемлекеттік органдарының немесе лауазымды адамдарының іс-әрекеттері салдарынан иеліктен шығуынан болса[10].

Тауарлардың біржола жоғалуына, бүлінуіне немесе жойылуына, олардың саны мен жай-күйінің өзгеруіне әкеп соқтырған мән-жайларды растау міндеті осы бөлімде айқындалған тұлғаларға жүктеледі. Шет мемлекеттердің аумағында болған мән-жайларды Қазақстан Республикасының шетелдердегі консулдық мекемелері немесе жоғарыда аталған мән-жайлар болған мемлекеттің құзыретті органдары растайды.

Арнайы кедендік режим - экспорттық бақылау саласындағы талаптарды қоспағанда, тауарлардың жекелеген санаттары кедендік баждар және салықтар алынбастан және тарифтік емес реттеу шаралары қолданылмастан Қазақстан Республикасының кедендік шекарасы арқылы өткізілетін кедендік режим.

Кеден істері мәселелері жөніндегі уәкілетті орган белгілеген тәртіппен Қазақстан Республикасының кедендік шекарасы арқылы өткізілетін мынадай тауарлар арнайы кедендік режимге орналастыруға жатады: Қазақстан Республикасының кедендік аумағынан тысқары жерлерге әкетілетін және

Қазақстан Республикасының шетелдердегі мекемелерінің және өзге де ресми өкілдіктерінің жұмысын қамтамасыз етуге арналған тауарлар; Қазақстан Республикасының кедендік аумағында және одан тысқары жерлерде орналасқан Қазақстан Республикасының әскери мекемелерінің арасындағы кедендік шекара арқылы өткізілетін тауарлар; теңіз, әуе және темір жол көлігі түрлерімен өткізілетін аталған көлік құралдарының қалыпты жұмыс істеуі мен оларға техникалық қызмет керсетілуін қамтамасыз етуге, олардың экипажы мен жолаушыларының тіршілік қызметін қамтамасыз етуге арналған борттық запастар мен кеме қорлары; кедендік шекара арқылы өткізілетін, табиғи және техногендік сипаттағы төтенше жағдайлардың алдын алуға және жоюға арналған тауарлар, оның ішінде төтенше оқиғалардың нәтижесінде зардап шеккен адамдарға тегін тарату үшін, не осы мақсаттарда коммерциялық емес қайырымдылық ұйымдарына беруге арналған тауарлар; құтқару, авариялық-қалпына келтіру және басқа да шұғыл жұмыстарды жүргізуге қажетті тауарлар және табиғи және техногендік сипаттағы төтенше жағдайлардың алдын алу жөніндегі іс-шараларға қатысатын азаматтық қорғаныс күштерінің тауарлары; шикізаттың не өнеркәсіп өнімінің ықтимал сұранысын айқындау мақсатында зерттеулер (сертификаттау) жүргізу үшін Қазақстан Республикасының кедендік шекарасы арқылы өткізілетін сол шикізаттың не өнеркәсіп өнімдерінің үлгілері. Бұл ретте мұндай зерттеулерді жүргізу үшін жеткілікті, коммерциялық құндылығы жоқ, шикізаттың не өнеркәсіп өнімінің ең аз саны үлгі деп ұғынылады.

5-тақырып. Сыртқы экономикалық қызметті тарифтік реттедің түсінгі және мақсаты

Тауарлар мен көлік құралдарын уақытша әкету кезінде салық салу ерекшеліктері

Тауарлар мен көлік құралдарын уақытша әкелу - шетелдік тауарлар мен көлік құралдары Қазақстан Республикасының кедендік аумағында, тауарлар қауіпсіздігі жөніндегі талаптарды қоспағанда, тарифтік емес реттеу шараларын қолданбастан, кедендік әкелу баждарын және салықтарды төлеуден толық немесе ішінара босатыла отырып пайдаланылатын, тауарлар мен көлік құралдары кейіннен Қазақстан Республикасының кедендік аумағынан тыс жерлерге әкетілетін кездегі кедендік режим.

Тауарлар мен көлік құралдарын уақытша әкелудің кедендік режиміне тауарлар мен көлік құралдарын орналастыру кезінде төмендегідей талаптар сақталуы тиіс:

1. Тауарлар мен көлік құралдарын уақытша әкелудің кедендік режиміне тауарлар мен көлік құралдары:

- 1) тауарлар мен көлік құралдарын бірдейлендіру қамтамасыз етілген;
- 2) кеден ісі мәселелері жөніндегі уәкілетті орган белгілейтін нысан бойынша тауарлар мен көлік құралдарын белгіленген мерзімдерде Қазақстан Республикасынан тысқары жерлерге әкету туралы міндеттеме берілген;
- 3) Кеден Кодексінің 191-бабына сәйкес кедендік баждар және салықтар төленген жағдайларда орналастырылады.

2. Тауарлар мен көлік құралдарын уақытша әкелудің кедендік режиміне:

жекелеген даналарын жарнама және (немесе) көрсету мақсатында уақытша әкелуді қоспағанда, қосалқы бөлшектер мен жинақтаушы заттарды (олар уақытша әкелінген көлік құралдарына арналмаған жағдайда), шығыс материалдарын және үлгілерді, шикізатты, жартылай фабрикаттарды;

жекелеген даналарын жарнама және (немесе) көрсету мақсатында уақытша әкелуді қоспағанда, алкоголь, темекі өнімдерін қоса алғанда, тамақ өнімдерін, сусындарды;

3) өндіріс қалдықтарын;

4) Қазақстан Республикасының кедендік аумағына әкелуге тыйым салынған тауарларды орналастыруға жол берілмейді.

Уақытша әкелінген тауарларды пайдалану және оларға билік ету жөніндегі шектеулер:

1. Тауарлар мен көлік құралдарын уақытша әкелудің кедендік режимі аяқталғанға дейін Қазақстан Республикасының кедендік аумағында уақытша әкелінген тауарды басқа тұлғаға пайдалану және (немесе) оған билік ету құқығын беруге не иеліктен шығаруға бұл тұлға кедендік режимді мәлімдеген тұлғаның міндеттемелерін өзіне қабылдаған жағдайда жол беріледі.

2. Уақытша әкелінген тауарлар, тасудың (тасымалдаудың), сақтаудың немесе пайдаланудың (қолданудың) қалыпты жағдайларында табиғи тозу немесе табиғи кему салдарынан өзгеруін қоспағанда, өзгеріссіз қалпында қалуға тиіс. Тауарларды кері әкету кезінде кеден органы оларды бірдейлендіруді қамтамасыз еткен жағдайда, ұсақ жөндеу операцияларын, техникалық қызмет көрсетуді және тауарларды қалыпты жағдайда ұстау үшін қажетті басқа да операцияларды қоса алғанда, олардың сақталуын қамтамасыз ету үшін қажетті операцияларды жасауға жол беріледі.

Тауарларды уақытша әкелу кезінде кедендік баждарды және салықтарды қолдану:

1.Кедендік баждар және салықтар төлеуден толық босатыла отырып уақытша әкелінетін тауарлардың тізбесін Қазақстан Республикасының Үкіметі белгілейді.

2.Қазақстан Республикасының Үкіметі бекіткен тізбеге енгізілген лизинг нысаналары Қазақстан Республикасының қаржы лизингі туралы заңдарының талаптары сақталған жағдайда кедендік баждарды және салықтарды төлеуден толық босатылады.

3.Кеден кодексінің 190-бабының 1 және 2-тармақтарында көзделген тізбелерге енгізіл-меген тауарларға қатысты кедендік баждарды және салықтарды төлеуден ішінара босату қолданылады. Тауарлардың Қазақстан Республикасының кедендік аумағында болуының әрбір толық және толық емес күнтізбелік айы үшін кедендік баждарды және салықтарды төлеуден ішінара босату кезінде тауарлар еркін айналыс үшін шығарылғандағы төленуге тиіс соманың үш проценті теленеді.

4.Ішінара босату кезінде төлеуге жататын кедендік баждардың және салықтардың сомасын есептеу кеден декларациясын тіркеу күніне орайлас келісім-шарт валютасымен жүргізіледі. Кедендік баждардың және салықтардың сомасын төлеу кезеңділігін декларант белгілейді. Бұл ретте кедендік баждар және салықтар сомасын төлеудің нақты мерзімдері бұл соманы төлеудің тиісті кезеңі басталғанға дейін жүргізілуге тиіс екендігіне орай белгіленеді.

Уақытша әкелінген тауарлар еркін айналыс үшін тауарлар шығарудың кедендік режиміне орналастырылған жағдайда кедендік баждарды және салықтарды төлеуден ішінара босату кезінде төленген кедендік баждардың және салықтардың сомасы еркін айналыс үшін тауарлар шығарудың кедендік режиміне сәйкес төленуге жататын кедендік баждардың және салықтардың сомасына есепке жатқызылады.

6.кеден кодексінің 190-бабының 1-тармағында көзделген жағдайда осы баптың 3-тармағына сәйкес төленген кедендік баждардың және салықтардың сомасын уақытша әкелінген тауарларға қатысты құқықтық мирасқор болып табылатын тұлға төлеген болып саналады.

7.Кедендік баждарды және салықтарды төлеуден ішінара босата отырып, тауарларды уақытша әкелу кезінде алынатын кедендік баждардың және салықтардың жалпы сомасы тауарлар мен көлік құралдарын уақытша әкелудің кедендік режиміне орналастырған кезде тауарлар еркін айналыс үшін шығарылғандағы төленуге тиіс кедендік баждардың және салықтардың сомасынан аспауға тиіс.

8.Тауарларды өзге кедендік режимдерге орналастырған жағдайда кедендік баждарды және салықтарды төлеуден ішінара босату кезінде

төленген кедендік баждардың және салықтардың сомасы қайтарылуға жатпайды.

Тауарды уақытша әкелу мерзімдерін декларант мұндай әкелудің мақсаттары мен мән-жайларына сәйкес белгілейді, бірақ оны осы бапта көзделген жағдайларды қоспағанда, тауарларды уақытша әкелудің кедендік режиміне орналастыру күнінен бастап үш жылдан асыруға болмайды.

Декларанттың дәлелді өтініші бойынша тауарларды уақытша әкелу мерзімдерін кеден органы ұзартуы мүмкін. Декларант тауарларды уақытша әкелу мерзімдерін ұзарту туралы мәселені шешу үшін аталған мерзімдердің аяқталуына дейін он бес жұмыс күнінен кешіктірмей кеден органына растаушы құжаттарын қоса тіркеп, мұндай ұзартудың қажеттілігі туралы өтініш табыс етеді. Тауарларды уақытша әкелу мерзімін ұзарту туралы өтінішті қарау мерзімі өтініш алынған күннен бастап он жұмыс күнінен аспауға тиіс.

Тауарларды уақытша әкелудің мерзімдерін ұзарту кезінде кедендік ресімдеу үшін кедендік алымдар алынбайды, кедендік декларация берілмейді.

Кеден кодексінің 190-бабының 1-тармағында көзделген жағдайда уақытша әкелу мерзімі Қазақстан Республикасының кедендік аумағына тауарларды нақты әкелу кезінен бастап есептеледі. Уақытша әкелу мерзімдерін үш жылдан аса уақытқа өзгерту 190- баптың 1-тармағының екінші бөлігіне сәйкес жүзеге асырылады.

Кеден кодексінің 191-бабында аталған тізбеге енгізілген лизинг нысаналары үшін тауарларды уақытша әкелу мерзімдері лизинг шартының талаптарына сәйкес белгіленеді. Аталған лизинг нысаналары үшін уақытша әкелу мерзімдерін кеден органдары Қазақстан Республикасының қаржы лизингі туралы заңдарының талаптары сақталған жағдайда лизинг шартына ұсынылып, енгізілген өзгерістер негізінде лизинг нысанасын уақытша әкелген тұлға жүгінген жағдайда өзгертеді.

2.Шетелдік дипломатиялық және опарға теңестірілген өкілдіктердің, сондай-ақ бірге тұратын отбасы мүшелерін қоса алғанда, олардың қызметкерлерінің ресми және жеке пайдалануы үшін әкелінетін тауарларды олардың Қазақстан Республикасында аккредиттелуінің бүкіл мерзіміне Қазақстан Республикасына уақытша әкелуге жол беріледі.

Уақытша әкелінген тауарларды кедендік бақылаудың ерек-шеліктеріне тоқталып өтсек: Уақытша әкелінген тауарларды кедендік бақылауды уақытша әкелінген тауарлардың кедендік ресімделуін жүргізген кеден

органы жүзеге асырады. Уақытша әкелінген тауарларды уақытша әкелінген тауарлардың кедендік ресімделуін жүзеге асырған кеден органы қызметінің аймағынан басқа кеден органы қызметінің аймағына үш айға және одан астам мерзімге өткізу жағдайында тауарды уақытша әкелген тұлға уақытша әкелінген тауарлардың кедендік ресімделуін жүзеге асырған кеден органын басқа кеден органы қызметінің аймағына оны әкету ниеті туралы хабардар етуге тиіс.

Хабарлама тауарлардың межелі орнын және уақытша әкелінген тауарлардың кедендік ресімделуін жүзеге асырған кеден органының қызмет аймағынан тыс жерде орналасу мерзімін көрсете отырып еркін нысанда жазбаша жүргізіледі. Ұқсас хабарлама өз қызметі аймағына уақытша әкелінген тауарлардың өткізілуі жүргізілетін кеден органына беріледі.

Тауарлар Қазақстан Республикасынан тысқары жерлерге кері әкетілген жағдайда уақытша әкелінген тауарлардың кедендік ресімделуін жүзеге асырған кеден органының қызмет аймағынан тыс кедендік ресімдеу уақытша әкелінген тауарларды кедендік бақылауды жүзеге асырған кеден органының уақытша әкелінген тауарларға қатысты кедендік баждар және салықтар бойынша берешегі жоқтығы туралы растауы болған жағдайда жүргізіледі.

Тауарларды кедендік ресімдеу аяқталғаннан кейін және оларды Қазақстан Республикасынан тысқары жерлерге нақты әкеткеннен кейін кедендік ресімдеуді жүзеге асырушы кеден органы уақытша әкелінген тауарлардың кедендік ресімделуін жүзеге асырған кеден органын бұл туралы хабардар етеді.

Кеден кодексінің 190-бабының 1-тармағында көзделген жағдайда жаңа кедендік декларацияны ресімдеуді ресімдеу кезінде қызметі аймағына тауарлар орналасқан кеден органында, уақытша әкелінген тауарларға қатысты құқықтық мирасқор болып табылатын тұлға жүргізеді. Уақытша әкелінген тауарларды кедендік ресімдеуді жүзеге асырған кеден органының уақытша әкелінген тауарларға қатысты кедендік баждар және салықтар бойынша берешегі жоқтығы туралы растауы мұндай ресімдеудің міндетті шарты болып табылады.

Жаңа кедендік декларацияны ресімдеу жүргізілген кеден органы уақытша әкелінген тауарларды кедендік ресімдеуді жүзеге асырған кеден органына оның көшірмесін бақылаудан алып тастау үшін жібереді және одан кейін мұндай бақылауды өз бетімен жүзеге асырады.

Тауарлар мен көлік құралдарын уақытша әкелудің кедендік режимін қолдануды аяқтау және тоқтата тұру. Декларант белгілеген тауарлар мен көлік құралдарын уақытша әкелу мерзімінің өтуінен кешіктірмей тауарлар мен көлік құралдары Қазақстан Рес-публикасының кедендік аумағынан тыс әкетілуге не кеден кодексіне сәйкес өзге кедендік режимге мәлімделуге тиіс. Уақытша әкелінген тауарлар мен көлік құралдарының кері әкетілуі не бір немесе бірнеше лекпен өзге кедендік режимге мәлімделуі мүмкін. Тауарлар мен көлік құралдарын уақытша әкелудің кедендік режимі уақытша әкелінген тауарларды әкету жолымен аяқталған жағдайда, уақытша әкелінген тауарлардың Қазақстан Республикасының кедендік аумағынан тысқары жерлерге нақты әкетілгенін растайтын тауарларды жеткізуді бақылау құжаты мұндай аяқтауды растау болып табылады. Тауарлар мен көлік құралдарын уақытша әкелудің кедендік режимі еркін айналыс үшін тауарларды шығарудың кедендік режиміне тауарларды орналастырумен аяқталуы мүмкін. Бұл ретте кедендік баждардың және салықтардың сомасын есептеу келісім-шарт валютасында жүргізіледі. Еркін айналыс үшін тауарларды шығару кезінде тауарларды уақытша әкелудің кедендік режиміне тауарлар мәлімделген күнгі тауарлардың кедендік құны мен саны, ал кедендік баждардың және салықтардың ставкалары - еркін айналыс үшін тауарларды шығарудың кедендік режимінің талаптарына сәйкес кедендік декларацияны тіркеу күніне қолданылады.

Тауарлар мен көлік құралдарын уақытша әкелудің кедендік режимінің қолданылуы:

Қазақстан Республикасының заң актілеріне сәйкес уақытша әкелінген тауарлар мен көлік құралдарына тыйым салу немесе оларды алып қою кезінде; декларанттың өтініші бойынша уақытша әкелінген тауарларды кеден қоймасының кедендік режимінің шарттарына сәйкес кеден қоймасына орналастыру кезінде тоқтатыла тұрады.

Бұрын тауарларды уақытша әкелудің кедендік режиміне орналас-тырылған тауарларды оларды осы режимге сәйкес Қазақстан Республи-касының кедендік аумағында одан әрі пайдалану мақсатымен кеден қоймасынан шығару кезінде уақытша әкелу мерзімінің өту ағымы жаңартылады.

Көлік құралдарын тауарлар мен көлік құралдарын уақытша әкелудің кедендік режиміне орналастырудың ерекшеліктерін қарастырып өтсек. Көлік құралдарын тауарлар мен көлік құралдарын уақытша әкелудің ке-дендік режиміне орналастырудың ерекшеліктері, уақытша әкелінген көлік

құралдарын пайдалану және оларға билік ету жөніндегі шектеулер, кедендік баждарды кәсіпкерлерден, уақытша әкелудің мерзімдері, көлік құралдарын кедендік бақылау мен кедендік ресімдеудің ерекшеліктері, сондай-ақ кедендік режимді аяқтау Кеден кодексінің 33-тарауында белгіленеді.

Уақытша әкелінген тауарлар мен көлік құралдарын белгіленген мерзімдерде әкетпеу тауарлар мен көлік құралдары аварияның немесе ырық бермес күш әсерінің салдарынан жойылған немесе қайтарымсыз жоғалған не Қазақстан Республикасы мемлекеттік органдарының немесе олардың лауазымды адамдарының заңсыз іс-әрекеттерінің салдарынан иеліктен шыққан жағдайда ғана мүмкін болады. Бұл фактілер бойынша декларант тиісті уәкілетті мемлекеттік орган берген растау құжатын табыс етуге тиіс[9].

ТАУАРЛАР МЕН КӨЛІК ҚҰРАЛДАРЫН УАҚЫТША ӘКЕТУ КЕЗІНДЕ САЛЫҚ САЛУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Тауарлар мен көлік құралдарын уақытша әкетудің кедендік режимін тағайындау: тауарлар мен көлік құралдарын уақытша әкету - қазақстандық тауарлар мен көлік құралдары кедендік әкету баждарын төлеуден толық немесе ішінара босатыла отырып, тарифтік емес реттеу шараларын қолданбастан, Қазақстан Республикасының кедендік аумағына тауарлар мен көлік құралдарын кейіннен әкеле отырып Қазақстан Республикасының кедендік шекарасынан тыс жерлерде пайдаланылатын кедендік режим[10].

Тауарлар мен көлік құралдарын тауарлар мен көлік құралдарын уақытша әкетудің кедендік режиміне орналастыру жағдайлары:

1. тауарлар мен көлік құралдарын кеден ісі мәселелері жөніндегі уәкілетті орган бекіткен нысан бойынша қайта әкелу туралы міндеттеме берілген; Кеден Кодексінің 200-бабына сәйкес кедендік баждар төленген жағдайда орналастырылады. Тауарлар мен көлік құралдарын уақытша әкетудің кедендік режиміне:

1) жекелеген даналарын жарнама және (немесе) көрсету мақсатында уақытша әкетуді қоспағанда, қосалқы бөлшектер мен жинақтаушы бұйымдарды (олар уақытша әкетілген көлік құралдарына арналмаған жағдайда), шығыс материалдары мен үлгілерін, шикізатты, жартылай фабрикаттарды;

2) жекелеген даналарын жарнама және (немесе) көрсету мақсатында уақытша әкетуді қоспағанда, алкоголь, темекі өнімдерін қоса алғанда, тамақ өнімдерін, сусындарды;

3) Қазақстан Республикасының кедендік аумағынан тысқары жерлерге әкетуге тыйым салынған тауарларды орналастыруға жол берілмейді.

3. Кеден кодексінің 200-баптың 2-тармағының 1) тармақшасының ережелері олардың жай-күйінің өзгермеуін анықтау үшін тиісті уәкілетті мемлекеттік орган растайтын баламалылықты сақтау өлшемдері қолданылуға тиіс бастапқы және бөлінетін радиоактивті материалдарды уақытша әкету жағдайларына қолданылмайды.

Уақытша әкетілген тауарларды пайдалану және оларға билік ету жөніндегі шектеулер қойылады:

1.Тауарлар мен көлік құралдарын уақытша әкетудің режимі аяқталғанға дейін басқа тұлғаға уақытша әкетілген тауарларды пайдалану және (немесе) оларға билік ету құқығын беруге не иеліктен шығаруға бұл тұлға тауарлар мен көлік құралдарын уақытша әкетудің кедендік режимін мәлімдеген тұлғаның міндеттемелерін өзіне қабылдаған жағдайда жол беріледі.

2.Уақытша әкетілген тауарлар тасудың (тасымалдаудың), сақтаудың немесе пайдаланудың (қолданудың) қалыпты жағдайлары кезіндегі табиғи тозу немесе табиғи кему салдарынан болатын өзгерістерді қоспағанда, өзгеріссіз қалпында қалуға тиіс.

Тауарларды уақытша әкету кезінде кедендік баждарды қолдану

Кедендік баждарды телеуден толық босатыла отырып уақытша әкетілетін тауарлар санаттарының тізбесін Қазақстан Республикасының Үкіметі белгілейді.

Кеден кодексінің 230-баптың 1-тармағымен кезделмеген тауарлар санаттарына қатысты, сондай-ақ кедендік баждарды төлеуден толық босату жағдайлары сақталмаған кезде кедендік баждарды телеуден ішінара босату қолданылады. Кедендік баждарды төлеуден ішінара босату кезінде тауарлардың Қазақстан Республикасының кедендік аумағынан тысқары жерлерде болуының әрбір толық және толық емес күнтізбелік айы үшін егер тауарлар экспортталар болса төленуге тиіс соманың үш проценті төленеді.

Ішінара босату кезінде төлеуге жататын кедендік баждардың сомасын есептеу келісім-шарт валютасында жүргізіледі. Кедендік баждардың сомалары тауарларды тауарлар мен көлік құралдарын уақытша әкетудің кедендік режиміне орналастырған кезде немесе декларанттың таңдауы бойынша кезең-кезеңмен төленеді. Бұл ретте кедендік баждардың сомаларын төлеудің нақты мерзімдері бұл сомаларды төлеу тиісті кезеңнің басталуына дейін жүргізілуге тиіс екендігіне орай белгіленеді.

Уақытша әкетілген тауарларды тауарлар экспортының кедендік режиміне орналастырған жағдайда, кедендік баждар төлеуден ішінара босатылған кезде төленген кедендік баждардың сомасы тауарлар экспорты-

ның кедендік режиміне сәйкес төленуге жататын кедендік баждардың сомасына есепке жатқызылады.

Кеден кодексінің 199-бабының 1-тармағында көзделген жағдайда, осы баптың 3-тармағына сәйкес төленген кедендік баждардың сомаларын уақытша әкетілген тауарларға құқықтық мирасқор болып табылатын тұлға телеген болып саналады.

Тауарларды уақытша әкету кезінде кедендік баждарды төлеуден ішінара босатыла отырып алынатын кедендік баждардың жалпы сомасы, егер тауарлар экспортталар болса, тауарлар мен көлік құралдарын уақытша әкетудің кедендік режиміне орналастыру кезінде төленуге тиіс кедендік баждардың сомасынан аспауға тиіс.

Тауарларды уақытша әкету мерзімдерін мұндай әкетудің мақсаттары мен мән-жағдайларына сәйкес декларант белгілейді, бірақ оны тауарларды Қазақстан Республикасының кедендік аумағынан тыс жерлерге әкетілу күнінен бастап үш жылдан асыруға болмайды.

Декларанттың дәлелді өтініші бойынша уақытша әкету мерзімдерін кеден органы ұзартуы мүмкін. Декларант тауарларды уақытша әкетудің мерзімдерін ұзарту туралы мәселені шешу үшін, аталған мерзімдердің аяқталуына дейін он бес жұмыс күнінен кешіктірмей кеден органына растау құжаттарын қоса тіркеп, осындай ұзартудың қажеттілігі туралы өтініш табыс етеді. Тауарларды уақытша әкету мерзімін ұзарту туралы өтінішті қарау мерзімі өтініш алынған күннен бастап он жұмыс күнінен аспауға тиіс.

Тауарларды уақытша әкетудің мерзімдерін ұзарту кезінде кедендік ресімдеу үшін кедендік алымдар алынбайды, кедендік декларация берілмейді. Тауарларды уақытша әкету мерзімдерін үш жылдан аса уақытқа өзгерту осы баптың екінші бөлігіне сәйкес жүзеге асырылады.

Уақытша әкетілген тауарлар мен көлік құралдары Қазақстан Республикасының кедендік аумағына қайта әкелуге жатады не мәлімделген уақытша әкету мерзімінің аяқталуынан кешіктірілмей өзге кедендік режимге мәлімделуге тиіс.

Уақытша әкетілген тауарларға меншік құқығын шетелдік тұлғаға берген жағдайда, уақытша әкетілген тауарлар Қазақстан Республикасының заңдарына сәйкес міндетті түрде қайта әкелуге жататын жағдайларды қоспағанда, тауарларды уақытша әкетуді жүзеге асырған тұлға тауарлар мен көлік құралдарын уақытша әкетудің кедендік режимін осы Кодексте

белгіленген тәртіппен тауарлар экспортының кедендік режиміне өзгертуге міндетті.

Тауарлар мен көлік құралдарын уақытша әкетудің кедендік режимін тауарлар экспортының кедендік режиміне өзгерту кезінде кедендік баждардың сомаларын есептеу келісім-шарттың валютасында жүргізіледі. Экспорт кезінде тауарлардың кедендік құны мен саны - тауарларды тауарлар мен көлік құралдарын уақытша әкетудің кедендік режиміне орналастыру күніне орай, ал кедендік баждардың ставкалары - тауарлар экспортының кедендік режимінің талаптарына сәйкес кедендік декларацияны тіркеу күніне орай анықталады.

Тауарлар мен көлік құралдарын уақытша әкетудің кедендік режимін тауарлар экспортының кедендік режиміне өзгертуге тауарларды кеден органына нақты табыс етпестен жол беріледі.

Көлік құралдарын тауарлар мен көлік құралдарын уақытша әкетудің кедендік режиміне орналастырудың ерекшеліктері

Көлік құралдарын тауарлар мен көлік құралдарын уақытша әкетудің кедендік режиміне орналастырудың ерекшеліктері, уақытша әкетілген көлік құралдарын пайдалану және оларға билік ету жөніндегі шектеулер, кедендік баждарды қолдану, уақытша әкетудің мерзімдері, көлік құралдарын кедендік бақылау мен кедендік ресімдеудің ерекшеліктері, сондай-ақ кедендік режимді аяқтау кеден кодексінің 33-тарауында белгіленеді.

Уақытша әкетілген тауарлар мен көлік құралдарын белгіленген мерзімдерде қайтармау:

-тауарлар мен көлік құралдары аварияның немесе ырық бермес күш әсерінің салдарынан жойылған немесе қайтарымсыз жоғалған;

-тауарлар мен көлік құралдары болған мемлекеттің мемлекеттік органдарының немесе лауазымды адамдарының іс-әрекеттері салдарынан иеліктен шыққан жағдайларда ғана мүмкін болады.

ТАУАРЛАР ЭКСПОРТЫ КЕЗІНДЕ САЛЫҚ САЛУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Тауарлар экспорты - Қазақстан Республикасының кедендік аумағынан тысқары жерлерге осы аумақтан тыс жерде тұрақты болу немесе тұтынылу мақсатында тауарлар әкетілетін кедендік режим[11].

Тауарларды тауарлар экспортының кедендік режиміне орналас-тыру жағдайлары

Тауарлар экспорты:

- 1) кедендік әкету баждары төленген;
- 2) тарифтік емес реттеу шаралары сақталған;
- 3) Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленген талаптар мен жағдайлар орындалған жағдайда жүзеге асырылады.

6-тақырып. Сыртқы экономикалық қызметті тарифтік реттедің түрлері. Кедендік баждар, салықтар және алымдар.

Бұл тарауды қарастырмас бұрын ескере кететін маңызды жайт, Қазақстан Республикасына тауарлардың кері импорты кезінде кедендік салықтар мен баждар салынбайды. Кеден Кодексінде және Қазақстан Республикасының өзге де заң актілері көзделген басқа да талаптар орындалған; кедендік ресімдеу аяқталған жағдайларда жүзеге асырылады.

Тауарлардың кері импортына кедендік режимді тағайындау: Тауарлардың кері импорты - бұрын Қазақстан Республикасының кедендік нынан тауарлар экспортының кедендік режиміне сәйкес әкетілген тауарлар кеден кодексінің 122-бабында белгіленген мерзімдерде, тарифтік емес реттеу шараларын қолданбай, тауарлардың қауіпсіздігі жөніндегі талаптарды және экспорттық бақылау саласындағы шараларды қоспағанда, кедендік баждардан салықтардан босатыла отырып, кері әкелінетін кездегі кедендік режим.

Тауарлардың кері импортының кедендік режиміне тауарларды орналастырудың шарттары:

1. Тауарлардың кері импортының кедендік режиміне тауарларды орналастыру үшін тауарлардың:

- 1) Қазақстан Республикасының кедендік аумағынан әкетілуі кезінде қазақ;ық тауарлар мәртебесі болуы;
- 2) әкету сәтінен бастап үш жылдың ішінде тауарлардың кері импортының кедендік режиміне мәлімделуі;
- 3) тасымалдаудың, сақтаудың немесе пайдаланудың (қолданудың) қалыпты жағдайлары кезінде табиғи тозудың немесе табиғи кемудің салдарынан өзгеруді қоспағанда, олар өзгеріссіз жағдайда болуы;
- 4) кеден органдары тарапынан бірдейлендірілген болуы тиіс.

Тауарларды Қазақстан Республикасынан тысқары жерлерде кәсіпкерлік мақсаттарға пайдалану, сондай-ақ олармен ұсақ жөндеу операцияларын, техникалық қызмет көрсету және тауарларды қалыпты ұстау үшін қажетті басқа да операцияларды қоса алғанда, олардың сақталуын қамтамасыз ету үшін қажетті операциялар жасау, жөндеуге байланысты операциялар олардың әкетілген сәттегі құнымен салыстырғанда тауарлар құнының өсуіне әкелетін жағдайларды қоспағанда, тауарларды тауарлардың кері импортының кедендік режиміне орналастыруға кедергі келтірмейді. Бұл ретте әкетілген күнгі құн мен әкелінген күнгі құнның арақатынасы тауарлардың кедендік декларациясында көрсетілетін статистикалық құнының негізінде айқындалады.

Тауарлар экспортының кедендік режиміне сәйкес әкетілген, тауарлардың кері импортының кедендік режиміне орналастырылатын тауарлар жағдайының тұрақтылығы, олардың әкетілу фактісі, әкетілген күні құжаттамамен расталуы тиіс.

Тауарлардың кері импортының кедендік режиміне тауарларды орналастыруға кеден кодексінің 56-бабының 1-тармағының талаптары сақталған кезде және, егер әкетілген тауарлардың бөлігі ғана кері әкелінетін жағдайда да жол беріледі.

Тауарлардың кері импортын жүзеге асыратын тұлғаға бұрын төленген баждар, егер әкету кезінде кедендік шекарадан өткен сәтте тауарларға олардың ақаулары болса не тұлғаға қатысты емес мән-жайлар бойынша сыртқы экономикалық мәмілелер аяқталмаған жағдайда және осы себептер бойынша тауарлар жеткізушіге не ол атап көрсеткен өзге тұлғаға қайтарылған болса, мынадай:

Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленген құқық мирасқорлығы жағдайларын қоспағанда, тауарларды әкеткен адамның өзі тауарларды әкелген;

тауарларды пайдалану ақауларды немесе тауарларды қайтаруға әкел соққан өзге де мән-жайларды анықтау үшін қажетті жағдайларды қоспағанда, тауарлар Қазақстан Республикасының кедендік аумағынан тыс жерлерде пайдаланылмаған және жөнделмеген; тауарлардың әкетілуі кезінде Қазақстан Республикасының кедендік шекарасынан өткен күннен бастап алты айдың ішінде кері импортталған жағдайлар сақталғанда қайтарылады. Экспортталған тауарлар легінің бір бөлігін тауарлардың кері импортының кедендік режиміне орналастыру кезінде, төленген сомалардың қайтарылуы

осы бөліктің экспортталған тауарлардың легіне сандық қатынасы бойынша жүргізіледі. Әкетілімдік кедендік баждарды қайтару кеден кодексінің 44-тарауында белгіленген тәртіппен кері импорттауды жүзеге асырған тұлғаға жүргізіледі.

Бажсыз сауда дүкенінің кедендік режимін тағайындау кезіндегі импорттық тауарларға салық салу ерекшеліктері

Бажсыз сауда дүкені - тауарлардың кейін Қазақстан Республикасының өзіндік аумағынан әкетілуі жағдайында, тауарлардың қауіпсіздігі жөніндегі талаптарды қоспағанда, тауарлар жеке тұлғаларға кедендік баждар, салықтар алынбай және тарифтік емес реттеу шаралары қолданылмай сатылатын кедендік режим[13].

Тауарларды бажсыз сауда дүкенінің кедендік режиміне орналастырудың талаптары: Бажсыз сауда дүкенінің кедендік режиміне Қазақстан Республикасына әкелінуге және Қазақстан Республикасынан әкетілуге тыйым салынған, Қазақстан Республикасының аумағында азаматтық айналымнан алынған тауарлар, сондай-ақ Қазақстан Республикасының Үкіметі белгілеген өзге де тауарларды қоспағанда, кез келген тауарлар орналастырылуы мүмкін. Қазақстан Республикасының аумағында сатылуы шектелген тауарлар бажсыз сауда дүкенінің кедендік режимінде Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленген талаптар сақталған жағдайда сатылады. Бажсыз сауда дүкенінің жұмыс істеуін қамтамасыз ету үшін пайдаланылатын тауарлар бажсыз сауда дүкенінің кедендік режиміне орналастыруға жатпайды.

7-тақырып. Сыртқы экономикалық қызметті жүзеге асыру кезіндегі кедендік және валюталық бақылау

Кедендік бақылау – Қазақстан Республикасының кедендік және басқа да заңнамаларының орындалуын бақылайтын Қазақстан Республикасы кеден органдарымен жүзеге асырушы шаралардың жиынтығы.

Кеден бақылауы кеден органдарының лауазымды тұлғаларымен мыналарға байланысты жүзеге асады:

Қазақстан Республикасы кеден шекарасынан өтуші өнімдер және көліктерге; [Қазақстан Республикасы Кеден Кодексімен](#) қарастырылған тауар және көліктер туралы мәліметтердің және құжаттардың кедендік декларациясына;

кеден брокерлері сипаттас тұлғалардың қызметін, кедендік аудармашылардың, сонымен қатар жеке кедендік режимдерінің ішінде қызметін жүзеге асырушылардың және уақытша сақтау кедендік қызметін ұсынушылардың қызметін; тауарларды қолдану және басқару құқығына қойылған шектеулерді сақтау; кедендік төлемдерді және салықты төлеу және аударуда

Кедендік бақылау нысандары:

- 1) кедендік декларацияны, құжаттар мен мәліметтерді тексеру;
- 2) ауызша пікір сұрау;
- 3) түсіндірмелер алу;
- 4) кедендік қадағалау;
- 5) тауарлар мен көлік құралдарын тексеру;
- 6) тауарлар мен көлік құралдарын кедендік тексеріп қарау;
- 7) жеке тексеру;
- 8) тауарларды арнаулы таңбалармен таңбалау не осы Кодексте және Қазақстан Республикасының салық заңдарында көзделген жағдайларда оларға бірдейлендіру белгілерін соғу;
- 9) тауарлар мен көлік құралдарының есебі мен олар бойынша есептілік жүйесін тексеру;
- 10) тауарлар мен көлік құралдарын есепке алу;
- 11) үй-жайлар мен аумақтарды тексеру болып табылады [9].

Кеден органдары, құжаттардың түпнұсқалылығын және мәліметтердің дұрыстығын анықтау мақсатында, тауарлар мен көлік құралдарын кедендік ресімдеу кезінде берілген кедендік декларацияны, құжаттарды және мәліметтерді тексереді.

Кеден органдарына кедендік ресімдеу кезінде берілген мәліметтердің дұрыстығын тексеру оларды басқа дерек-көздерден алынған ақпаратпен салыстыру, арнаулы кедендік статистиканың мәліметтерін талдау, ақпараттық технологияларды пайдалана отырып мәліметтерді өңдеу арқылы, сондай-ақ Қазақстан Республикасының заңдарында тыйым салынбаған басқа да тәсілдермен жүзеге асырылады.

Кедендік бақылауды жүзеге асыру кезінде кеден органы кедендік декларациядағы ақпараттарды тексеру мақсатында тұлғалардан жазбаша түрде барлық құжаттар мен мәліметтерді сұратып алуға құқылы. Іріктеп тексеру негізінде кеден органдарының құжаттар мен мәліметтерді тексеруіне жол беріледі. 442-баптың 3-тармағына сәйкес қосымша құжаттар мен мәліметтер сұрату және оларды тексеру, егер осы Кодексте тікелей өзгеше көзделмесе, тауарларды шығаруға кедергі жасамауға тиіс.

Ауызша пікір сұрау

Қазақстан Республикасының кедендік шекарасы арқылы өткізілетін тауарлар мен көлік құралдарына кедендік ресімдеуді жүргізу, алдын ала операциялар мен өзге де кедендік рәсімдер кезінде кеден органдарының лауазымды адамдары тұлғалардан ауызша пікір сұрауға құқылы, аталған тұлғалардан мұндай пікір сұрау нәтижелері жазбаша нысанда ресімделмейді.

Түсіндірмелер алу - кеден органдары лауазымды адамдарының декларанттардан және кедендік бақылауды жүзеге асыру үшін маңызы бар мән-жайлар туралы мәліметтерді білетін өзге де адамдардан кеден ісі саласындағы қажетті ақпаратты алуы.

Түсіндірме жазбаша нысанда ресімделеді. Адамды түсіндірме алу үшін шақыру туралы хабарламаға тиісті кеден органының басшысы қол қояды және шақырылған адамға қол қойғызып алу арқылы тапсырылады.

Кедендік қадағалау - кеден органдары лауазымды адамдарының кедендік бақылаудағы тауарлар мен көлік құралдарының тасымалдануын, олармен жүк және өзге де операциялардың жасалуын көзбен шолып, оның ішінде техникалық құралдарды қолдана отырып бақылауы.

Тауарлар мен көлік құралдарын тексеру

Кеден органы лауазымды адамдарының тауарлар мен көлік құралдарын, оның ішінде халықаралық почта жөнелтімдерін, жеке тұлғалардың багажын қарауы кедендік бақылаудағы тауарлардың сипаты, шығарылған жері, жай-күйі, мөлшері туралы, тауарларда, көлік құралдарында және олардың жүк тиелетін бөліктерінде кедендік пломбалардың, мөрлердің және басқа да қондырылған бірдейлендіру құралдарының бар екендігі туралы мәліметтерді растау үшін жүзеге асырылады.

Тауарлар мен көлік құралдарын тексеру - егер мұндай тексеру көлік құралы мен оның жүк тиелетін бөліктерін ашумен және тауарлардың

орамаларын бұзумен байланысты болмаса, кедендік бақылау мақсаттары үшін тауарларды, жеке тұлғалардың багажын, көлік құралдарын, жүкке арналған ыдыстарды, кедендік пломбалардың, мөрлердің және өзге де тауарларды бірдейлендіру құралдарының бар-жоқтығын сырттай көзбен тексеру.

Кедендік бақылау аймағында тауарлар мен көлік құралдарын тексеру декларант, тауарлар мен көлік құралдарына қатысты өкілеттіктері бар өзге де адамдар және олардың өкілдері тексеру кезінде қатысуға тілек білдіретін жағдайларды қоспағанда, аталған адамдардың қатысуынсыз жүргізілуі мүмкін.

Тауарлар мен көлік құралдарын тексеру нәтижелері бойынша кеден органдарының лауазымды адамдары, егер мұндай тексерудің нәтижелері кедендік мақсаттарда пайдаланылатын болса, белгіленген нысан бойынша акт жасайды. Кеден органының лауазымды адамдары тауарлар мен көлік құралдарына қатысты өкілеттіктері бар адамның талабы бойынша акт жасауға міндетті. Кедендік қарау жүргізілгендігі туралы актінің екінші данасы тауарлар мен көлік құралдарына қатысты өкілеттіктері бар адамға тапсырылады.

Кедендік тексеріп қарау - кеден органдары лауазымды адамдарының тауарлардың орамаларын немесе көлік құралының жүк тиелетін бөліктерін не ыдыстарды, контейнерлерді және тауарлар бар немесе болуы мүмкін өзге де орындарды ашумен байланысты тауарлар мен көлік құралдарына қатысты іс-әрекеті.

Кедендік тексеріп қарау тауарларды кедендік мақсаттар үшін бірдейлендіру, мәлімделетін мәліметтердің дұрыстығын анықтау не Қазақстан Республикасының кеден заңдарын бұзу туралы ақпарат болған кезде мұндай ақпаратты тексеру, сондай-ақ іріктеп тексерудің негізінде кедендік бақылау жүргізу мақсатында жасалады.

Осы баптың 3-тармағында белгіленген жағдайды қоспағанда, декларант, тауарлар мен көлік құралдарына қатысты өкілеттіктері бар өзге де тұлғалар және олардың өкілдері өздерінің бастамасы бойынша тауарлар мен көлік құралдарын кедендік тексеріп қарау кезінде қатысуға құқылы.

Тауарлар мен көлік құралдарына қатысты өкілеттігі бар декларант немесе өзге тұлғалар және олардың өкілдері кеден органы лауазымды адамдарының талабы бойынша тауарлар мен көлік құралдарын тексеріп қарау кезінде қатысуға және кеден органының лауазымды адамдарына қажетті жәрдем

көрсетуге міндетті. Тасымалдаушы арнайы уәкілеттік берген өкіл болмаған жағдайда, көлік құралын басқаратын жеке тұлға осы міндетті атқарушы болып табылады. Кеден органы декларант, тауарлар мен көлік құралдарына қатысты өкілеттіктері бар өзге де адамдар және олардың өкілдері болмаған кезде, мынадай жағдайларда:

1) аталған адамдар тауарлар мен көлік құралдары тапсырылғаннан кейін он күн өткен соң келмеген жағдайда;

2) ұлттық қауіпсіздікке, адамның өмірі мен денсаулығына, қоршаған ортаға, Қазақстан Республикасы халықтарының мәдени игілігін сақтауға қауіп болған жағдайда және кейінге қалдыруға болмайтын өзге де жағдайларда;

3) тауарларды халықаралық почта жөнелтімдерімен жіберген кезде;

4) тауарлар мен көлік құралдарын Қазақстан Республикасының кедендік аумағында кедендік режимді бұза отырып қалдырған жағдайда тауарлар мен көлік құралдарына кедендік тексеріп қарау жүргізуге құқылы.

Аталған жағдайларда тауарлар мен көлік құралдарын кедендік тексеріп қарау екі куәгердің қатысуымен жүргізіледі және уәкілетті орган бекіткен нысан бойынша кедендік тексеріп қарау актісі ресімделеді.

Егер кедендік декларацияда көрсетілген тауарлардың бір бөлігі бір атаудағы тауарлар ретінде кедендік тексеріп қарауға ұшыраған болса, онда мұндай тексеріп қараудың нәтижелері кедендік декларацияда көрсетілген осындай барлық тауарларға қолданылады.

Кедендік тексеріп қараудың нәтижелері бойынша екі дана етіп акт жасалады. Кедендік тексеріп қарау жүргізілгендігі туралы актіде мынадай мәліметтер:

1) кедендік тексеріп қарауды жүргізген кеден органының лауазымды тұлғалары мен оны жүргізу кезінде қатысқан адамдар туралы мәліметтер;

2) декларанттың, тауарлар мен көлік құралдарына қатысты өкілеттіктері бар өзге де адамның қатысуынсыз кедендік тексеріп қарау жүргізудің себептері;

3) кедендік тексеріп қараудың нәтижелері көрсетіледі.

Актінің екінші данасы тауарлар мен көлік құралдарына қатысты өкілеттіктері бар адамға не оның өкіліне тапсырылады.

Жеке тексеріп қарау

Кедендік бақылаудың ерекше нысаны ретіндегі жеке тексеріп қарау Қазақстан Республикасының кедендік шекарасы арқылы өтетін не кедендік бақылау аймағындағы немесе халықаралық әуежайдың транзит аймағындағы жеке тұлғаның Қазақстан Республикасының заңдарын бұзу объектілері болып табылатын тауарларды өзінде жасырып, бермей тұр деп ойлауға жеткілікті негіздер болған жағдайда, кеден органы басшысының, оны алмастырушы адамның не Қазақстан Республикасының кедендік шекарасындағы бақылау-өткізу пункті уәкілетті лауазымды адамының жазбаша шешімі бойынша жүргізіледі.

Жеке тексеріп қарау жүргізуге байланысты рәсімді және жеке тексеріп қарауды рәсімдеу тәртібін уәкілетті орган айқындайды.

Жеке тексеріп қарау басталар алдында кеден органының лауазымды адамы жеке тұлғаға кеден органы басшысының немесе оны алмастырушы адамның жеке тексеріп қарауды жүргізу туралы шешімін көрсетуге, жеке тұлғаны мұндай тексеріп қарауды жүргізу кезіндегі құқықтарымен таныстыруға және жасырған тауарларын өз еркімен беру туралы ұсыныс жасауға міндетті.

Кеден органы лауазымды адамының жеке тексеріп қарау жүргізу кезіндегі іс-әрекеті жеке тұлғаның ар-намысы мен абыройына нұқсан келтірмеуге тиіс.

Өзіне қатысты жеке тексеріп қарау жүргізіліп отырған жеке тұлғаның:

1) жеке тексеріп қарау жүргізу басталғанға дейін оны жүргізу тәртібімен және жеке тексеріп қарау жүргізу туралы шешіммен танысуға;

2) Қазақстан Республикасының заңдарын бұзу объектілері болып табылатын өзінде жасырған тауарларын өз еркімен беруге;

3) жеке тексеріп қарау жүргізетін кеден органы лауазымды адамының жеке тексеріп қарау жүргізу туралы хаттамаға міндетті түрде енгізе отырып, мәлімдеме жасауға;

4) жеке тексеріп қарау жүргізудің нәтижелерімен және іс жүргізу құжаттарымен танысуға;

5) жеке тексеріп қарау жүргізетін кеден органы лауазымды адамдарының іс-әрекеттеріне осы Кодекске сәйкес шағым жасауға;

6) адвокаттың қызметтерін пайдалануға құқығы бар.

Өзіне қатысты жеке тексеріп қарау жүргізілген жеке адамға жеке тексеріп қараудың жүргізілгені туралы хаттаманың көшірмесі, тауарлардың алынып қойғаны туралы акті беріледі.

Жеке тексеріп қарауды тексеріліп қаралатын адаммен бір жыныстағы кеден органының лауазымды адамдары сол жыныстағы екі куәгердің қатысуымен санитарлық-гигиеналық талаптарға сай келетін оқшауланған үй-жайда жүргізеді. Бұл үй-жайға басқа жеке тұлғалардың енуіне және олардың тарапынан жеке тексеріп қараудың жүргізілуін қадағалау мүмкіндігіне жол берілмеуге тиіс. Тексеріп қаралатын адамның дене органдарын тексеріп зерттеуді маман-дәрігер, қажет болған жағдайда арнайы медициналық техниканы пайдалана отырып жүргізуге тиіс.

Қазақстан Республикасының заң актілерінде көзделген жағдайларды қоспағанда, маман-дәрігердің кеден органы басшысының немесе оны алмастырушы адамның жеке тексеріп қарауды жүргізу туралы шешімін орындаудан жалтаруға құқығы жоқ.

Жеке тексеріп қараудың жүргізілгендігі туралы уәкілетті орган бекітетін нысан бойынша хаттама жасалады.

Хаттамаға - жеке тексеріп қарауды жүргізген кеден органының лауазымды адамы, өзіне қатысты тексеріп қарау жүргізілген жеке тұлға, куәгерлер, ал тексеріп зерттеу жүргізілген кезде - дәрігер қолдарын қояды.

Тауарларды арнаулы таңбалармен таңбалау, оларға бірдейлендіру белгілерін қою

Қазақстан Республикасының заңдарында көзделген жағдайларда кеден органдары кедендік бақылауды тауарларда (олардың орамаларында) арнаулы таңбалардың, бірдейлендіру белгілерінің немесе оларды Қазақстан Республикасының кедендік аумағына әкелудің заңдылығын растау үшін пайдаланылатын тауарларды белгілеудің өзге де тәсілдерінің болуын тексеру жолымен жүзеге асырады.

Тауарларда арнаулы таңбалардың, бірдейлендіру белгілерінің немесе тауарларды белгілеудің өзге де тәсілдерінің болмауы, егер өзінен мұндай тауарлар табылған адам, декларант не өзге де мүдделі адам басқаша дәлелдей алмаса, Қазақстан Республикасының кедендік аумағына тауарларды кедендік ресімдеу мен шығару жүргізілмей жүзеге асырылған тауарлар әкелу ретінде қаралады.

Тауарлардың және көлік құралдарының есебі мен олар бойынша есептілік жүйесін тексеру

1. Кедендік бақылаудың нысаны ретіндегі тауарлардың және көлік құралдарының есебі мен олар бойынша есептілік жүйесін тексеру мынадай жағдайларда:

1) тұлға осы Кодекстің ережелеріне сәйкес кедендік ресімдеудің оңайлатылған рәсімдерін қолдану туралы мәлімдеген кезде;

2) Қазақстан Республикасының заңдарында айқындалған тәртіппен есепке алынуға тиіс тауарларды шартты түрде шығарған кезде;

3) кеден брокерлері, кедендік тасымалдаушылар ретіндегі қызметті жүзеге асыратын, сондай-ақ жекелеген кедендік режимдер шеңберінде және уақытша сақтау бойынша кеден қызметтерін көрсету жөніндегі қызметті жүзеге асыратын тұлғаларға қатысты;

4) кедендік бақылаудағы тауарлар мен көлік құралдарына қатысты сыртқы экономикалық қызметке қатысушыларды тексеру кезінде қолданылады.

Осы бапта көрсетілмеген жағдайларда, есеп пен есептілік жүйесін тексеру кеден ісі саласындағы сыртқы экономикалық және өзге де қызметті тексеруді пайдалана отырып кедендік бақылау жүргізу кезінде іске асырылуы мүмкін.

Тауарлар мен көлік құралдарының есебін жүргізу

Шартты түрде шығарылған тауарлар мен көлік құралдарын, тарифтік және тарифтік емес реттеу шаралары белгіленген тауарларды бақылауды қамтамасыз ету мақсатында кеден органдары осы Кодекске сәйкес кедендік ресімдеу мен кедендік бақылау кезінде тұлғалар беретін мәліметтер негізінде, уәкілетті орган белгілеген тәртіппен және нысандарда Қазақстан Республикасының кедендік шекарасы арқылы өткізілетін тауарлар мен көлік құралдарының есебін жүргізеді.

Қазақстан Республикасының аумағында шартты түрде шығарылған тауарлар мен көлік құралдарын пайдаланатын тұлғалар және осы Кодексте белгіленген өзге де тұлғалар олардың есебін жүргізуге және кеден органдарына уәкілетті орган белгілеген тәртіппен есептілік тапсыруға міндетті.

Үй-жайлар мен аумақтарды тексеру

Қазақстан Республикасының заң актілерінде көзделген жағдайларды қоспағанда, кеден бақылауын жүргізу мақсатында кеден органының лауазымды адамдары қызметтік куәлігін және кеден органының басшысы қол қойған нұсқаманы көрсеткен кезде, кедендік бақылауға жататын тауарлар мен көлік құралдары, кедендік бақылау үшін қажетті құжаттар болатын, не болуы мүмкін, не кедендік бақылаудағы тауарларға қатысты қызмет жүзеге асырылатын аумақ пен үй-жайларға (тексеріп қарау мен тінту жүргізу құқығынсыз) кіруге құқығы бар.

Кіруге прокурор рұқсат ететін тұрғын үй-жайларды қоспағанда, аумаққа және үй-жайға кіргізуден бас тартқан жағдайда кеден органдарының лауазымды адамдары, аумаққа және үй-жайға екі куәгердің қатысуымен қарсылықтың жолын кесу және жабық үй-жайларды ашу арқылы кіруге құқылы. Үй-жайларға қарсылықтың жолын кесу және жабық үй-жайларды ашу арқылы кірудің барлық жағдайлары туралы кеден органдары жиырма төрт сағаттың ішінде прокурорды хабардар етеді. Кеден органдары лауазымды адамдарының аумақ пен үй-жайларға кіруіне қарсылық көрсеткен адамдар Қазақстан Республикасының заңдарына сәйкес жауапты болады.

Кейінге қалдыруды күттірмейтін жағдайларда прокурордың рұқсаты талап етілетін әрекеттер рұқсатсыз да, бірақ кейіннен прокурорды жиырма төрт сағаттың ішінде жазбаша хабардар ете отырып жүргізілуі мүмкін. Прокурор аталған хабарламаны алғаннан кейін жүргізілген әрекеттердің заңдылығын тексереді және олар заңсыз болған жағдайда күшін жояды немесе тыйым салу-шектеу сипатындағы шараларды өз қаулысымен тоқтатады.

Егер Қазақстан Республикасының заң актілерінде мемлекеттік органдар лауазымды адамдарының жекелеген объектілерге кіруінің арнаулы тәртібі белгіленсе, онда мұндай объектілерге кіру осы заң актілерінде айқындалған тәртіппен жүргізіледі.

Кедендік бақылаудағы, оның ішінде шартты түрде шығарылған тауарлардың бар екендігін растау мақсатында жүргізілетін үй-жайлар мен аумақтарды тексеру уақытша сақтау қоймаларында, кеден қоймаларында, бос қоймаларда, арнаулы экономикалық аймақтарда, бажсыз сауда дүкенінің үй-жайларында, сондай-ақ осы Кодексте көзделген кедендік рәсімдердің немесе кедендік режимдердің шарттарына сәйкес тауарлар болуы тиіс тұлғаларға жүргізіледі. Үй-жайлар мен аумақтарды тексеру тауарлардың жоғалғаны, оларды иеліктен айырғандығы не оларға осы Кодексте белгіленген талаптар мен шарттарды бұза отырып өзге де тәсілмен билік етілуі туралы ақпарат

болған жағдайда, осындай ақпаратты тексеру үшін, сондай-ақ іріктеп тексеру негізінде жүргізіледі.

Осы баптың 4-тармағында көрсетілмеген тұлғалардың үй-жайлары мен аумақтарын тексеруді кеден органдары осындай үй-жайларда немесе аумақтарда Қазақстан Республикасының кедендік аумағына осы Кодексте көзделген тәртіпті бұза отырып әкелінген тауарлардың бар екендігі туралы ақпарат болған жағдайда, осындай ақпаратты тексеріп шығу үшін жүргізеді. Тексеру нәтижелері жөнінде уәкілетті орган бекітетін нысан бойынша акт жасалады, оның екінші данасы тексеру жүргізілген тұлғаға беріледі.

Үй-жайлар мен аумақтардың Кеден Кодексінің [89](#), [104](#), [130](#), [145](#), [246-баптарында](#) белгіленген бағалау талаптары мен шарттарына сәйкестігін анықтау үшін тексеруді де кеден органдары жүзеге асырады. Тексеру нәтижелері бойынша уәкілетті орган белгілейтін нысан бойынша қорытынды жасалады [10]. Кедендік бақылау – Қазақстан Республикасының кедендік және басқа да заңнамаларының орындалуын бақылайтын Қазақстан Республикасы кеден органдарымен жүзеге асырушы шаралардың жиынтығы. Кеден бақылауы кеден органдарының лауазымды тұлғаларымен мыналарға байланысты жүзеге асады: Қазақстан Республикасы кеден шекарасынан өтуші өнімдер және көліктерге; [Қазақстан Республикасы Кеден Кодексімен](#) қарастырылған тауар және көліктер туралы мәліметтердің және құжаттардың кедендік декларациясына; кеден брокерлері сипаттас тұлғалардың қызметін, кедендік аудармашылардың, сонымен қатар жеке кедендік режимдерінің ішінде қызметін жүзеге асырушылардың және уақытша сақтау кедендік қызметін ұсынушылардың қызметін; тауарларды қолдану және басқару құқығына қойылған шектеулерді сақтау; кедендік төлемдерді және салықты төлеу және аудару

8-тақырып. Сыртқы экономикалық қызметті жүзеге асыру кеден заңнамасын бұзғаны үшін жауапкершілік

Қазіргі салық салу аясында мемлекет тарапынан (оның салықтық құқығы арқылы) мынадай мемлекеттік мәжбүрлеу шаралары қолданылады:

1) салықтар мен бюджетке төленетін өзге де міндетті төлемдердің мерзімінде төленбеген сомасына өсімпұл есептеу;

2) салық төлеушінің банктік шоттар бойынша жүргізетін шығыс операцияларын тоқтата тұру;

3) мерзімінде өтелмеген салық берешегі есебіне салық төлеушінің өз мүлкіне билік етуіне шектеу қою;

4) салықтық тексерулер жүргізу барысында Қазақстан Республикасының заң актілеріне сәйкес салық төлеушілердің қандай болмасын құжаттарын алып қою;

5) салық берешегін салық төлеушінің, банктік шоттарындағы ақшалар есебінен өндіріп алу;

6) салық берешегін салық төлеушінің қолма-қол ақша қаражаттары есебінен өндіріп алу;

7) салық төлеушінің салық берешегі сомасын оның дебиторларының банктік шоттарынан өндіріп алу;

8) салық төлеушінің билік етуіне шектеу қойылған мүлкін өткізу, сату есебінен оның салық берешегін өндіріп алу;

9) салық төлеушінің (акционерлік қоғамның) акциялары эмиссиясын мәжбүрлеп қосымша шығарту арқылы салық берешегін өндіріп алу;

10) салық берешегінің бересі сомасын есептеу және өндіріп алу;

11) салықтық-құқық бұзушылық жасаған салық төлеушілерді тиісті заңдарда көзделген заңи жауапкершілік түрлеріне тарту.

Қазақстан Республикасының ағымдағы тиісті заңдары салықтық тексеру, бақылау нәтижесіне қарай салық төлеуші нақты заңды және жеке тұлғаларға мемлекеттік мәжбүрлеу шараларын қолдануды көздейді. Мемлекеттік мәжбүрлеудің айтарлықтай бөлігі әкімшілік тәртіппен жүзеге асырылады.

Осы ретте салық салу аясындағы мәжбүрлеу шараларына мынадай айрықша белгілер тән болады:

- мәжбүрлеу шараларын қолдану тәртібі көбінесе салықтық құқықтың нормаларымен және әкімшілік іс жүргізу нормаларымен айқындалады;
- мәжбүрлеу шараларын қолдану кезінде заңдылықтың сақталуына қатаң назар аударылады және оның сақталуы іс жүзінде қамтамасыз етіледі;
- салық салу аясында қолданылатын мәжбүрлеу шараларының жүйесі әртүрлі бағыт-сипатта болады;
- мәжбүрлеу шараларын қолдану соттан тыс жағдайда жүзеге асырылады;
- салық салу аясындағы мәжбүрлеу шараларын құқықтық реттеу, яғни жауапкершіліктің негізін және қолдану тәртібін белгілеу механизмі, қаржылық, әкімшілік және қылмыстық заңдармен айқындалады;
- мәжбүрлеу шараларын қолдану айрықша жеңілдетілген тәртіппен және қарапайым іс жүргізу нысанында жүзеге асырылады;

- мәжбүрлеу шаралары салық салу аясындағы заңдылықты қамтамасыз ету және салықтар мен басқа да міндетті төлемдерді төлеу тәртібін сақтау, сондай-ақ нақтылы салық төлеушілерді өз салықтық міндеттерін бұлжытпай орындауға мәжбүр ету мақсатында жүзеге асырылады [35].

Салық салу аясындағы мемлекеттік мәжбүрлеу мемлекет тарапынан құқықтық нормаларда белгіленеді. Сондықтан оларды қолдану қашанда және кайда болмасын мемлекеттік мәжбүрлеу күшімен қамтамасыз етіледі.

Әдетте заңи жауапкершілік шараларын қолдану құқық бұзушының ерік білдіруіне байланысты болмайды, сондай-ақ заңи жауапкершілік пен мемлекеттік мәжбүрлеуді салыстырсақ мемлекеттік мәжбүрлеудің заңи жауапкершіліктің аса қажетті элементі ретінде көрініс табатынын байқаймыз.

Салық салу аясында қолданылатын мемлекеттік мәжбүрлеу шараларының бәрін бірдей заңи жауапкершілік шарасы деп айта алмаймыз. Себебі кейбір кездерде мемлекеттік мәжбүрлеу шараларын қолдануды заңи жауапкершілік ретінде қарастыратын негіздер болмайды.

Дегенмен салық салу аясында қолданылатын қандай болмасын заңи жауапкершіліктің құрамында әрдайым мемлекеттік мәжбүрлеу шаралары көрініс табады.

Демек салық салу аясындағы мемлекеттік мәжбүрлеу мынадай:

1) салықтық құқық бұзушылық жасағаны үшін қолданылатын заңи жауапкершілік шаралары бойынша;

2) салық заңдарының әмірлі талаптарын орындамағаны немесе тиісінше орындамағаны үшін дербес шара ретінде қолданылатын мемлекеттік мәжбүрлеу бойынша жүзеге асырылады.

Бұл орайда екінші бағыт бойынша жасалған іс-қимылдар салықтық құқық бұзушылық болып саналмағандықтан қолданатын мемлекеттік мәжбүрлеу шаралары заңи жауапкершілік шараларына жатпайды.

Қандай болмасын құқық бұзушылықтың тұрақты белгісі осы құқық бұзушылықты білдіретін іс-қимылды жасағаны үшін мемлекет белгілеген (көздеген) заңи жауапкершілік болып табылады. Егер мемлекет тарапынан қандай болмасын құқыққа қайшы іс-әрекетті жасағаны үшін жауапкершілік белгіленбесе, онда ол салықтық құқық бұзушылық ретінде қарастырылмайды. Демек құқық бұзушылық заңи жауапкершілік шараларын қолданудың негізі болып есептелінеді. Осыған байланысты мемлекеттік

мәжбүрлеу аясының заңи жауапкершілік шеңберіне қарағанда кең ауқымды болатынын байқаймыз [36].

Салық салу аясындағы мемлекеттік мәжбүрлеуді сипаттау кезінде оның мынадай ерекше белгілерін бөліп шығаруға болады:

1) соттан тыс жағдайда мемлекеттік мәжбүрлеу шараларын салық салу аясында кеңінен қолдану мүмкіндігі заң жүзінде рұқсат етілген және салықтық құқық бұзушылық фактісін жедел жою мақсатында сол шараларды қолданудың жеңілдетілген процессуалдық тәртібі көзделген;

2) мемлекеттік мәжбүрлеу салықтық заңдардың әмірлі талаптарын орындамаған немесе тиісінше орындамаған тұлғаның құқыққа қайшы жүріптұруына мемлекет тарапынан көрсетілген заңдық қарымта-қысым;

3) мемлекеттік мәжбүрлеу аясымен қамтылған салық салу аясында міндетті түрде салық төлеушілердің құқықтарын қорғау және заңдылықты қамтамасыз ету механизмдері қарастырылған;

4) мемлекеттік мәжбүрлеу шараларын қолдану негізінде салықтық құқықтық қатынасқа қатысушының құқыққа қайшы әрі кінәлі іс-қимылы жатады;

5) салық салу аясындағы мемлекеттік мәжбүрлеу кешенді құқықтық институт болғандықтан салықтық, әкімшілік, қылмыстық және т.б. құқық нормаларынан құралады;

6) мемлекеттік мәжбүрлеу шараларын қолдану процесінде салық төлеушілердің мемлекет алдындағы өз салықтық міндеттемелерін тиісінше орындау мән-жайлары қамтамасыз етіледі.

Мәселен, салықтық тексеру кезінде салықтық заңдардың бұзылуы фактісінің орын алғанын мәлімдейтін жалған немесе қолдан жасалған құжаттардың табылуына байланысты олардың бәрі салық төлеушіден мәжбүрлеп алынып, алынғаны жөнінде құжаттардың тізбесі бар акті салық төлеушіге табыс етіледі.

Салық органының құжаттарды алу жөніндегі іс-қимылдары тек сол салық төлеуші - заңды тұлғаның немесе жеке тұлғаның көзінше және солардың қатысумен жүргізіледі.

Құжаттарды алып қою (Салық кодексі, 539-бап) мемлекеттік мәжбүрлеу шарасы ретінде мынадай мақсаттарды көздейді:

1) салықтық заңдардың бұзылуына жол бермеу және соған байланысты мән-жайларды тыйып тастау;

2) құқық бұзушыны заңи жауапкершілікке тарту кезінде тиісті заңның бұзылғаны жөніндегі фактіні дәлелдемелермен қамтамасыз ету.

Аталған шараны қолдану негізінде:

1) құжаттың қолдан, яғни тиісті құжатқа жалған мәліметтер енгізу арқылы жасалғандағы немесе жалғандығы;

2) құжатта салықтық заңдардың бұзылғаны жөніндегі нақтылы мәліметтердің орын алуы белгілері көрініс табады.

Мысалы, ресми құжатқа жалған мәліметтер енгізілсе не болмаса түзетулер енгізілсе бұл құжат жалған болып саналады. Бұл ретте жалғандығы мен түзетілгендігі бірігіп кеткен сияқты.

Сондықтан оларды толығымен алғанда тек жалған фактілер мен мағлұматтардан және шындыққа жанаспайтын мәліметтерден тұратын құжаттар - жалған құжаттар, сондай-ақ ресми құжаттың шын мәнісін бұрмалайтын түзетулер енгізілген құжаттар - қолдан жасалған құжаттар деп бөліп көрсетуге болады.

Мемлекет салық төлеушілердің өз міндеттерін тиісінше әрі сапалы орындауларын асыға күтеді және өз экономикалық-қаржылық мүддесінің мүлтіксіз орындалуын көздей отырып мемлекеттік мәжбүрлеу және заңи жауапкершілік шараларының өткір жебесін салық жүйесіндегі негізгі тұлғаға - салық төлеушіге бағыттайды.

Салық төлеуші өзінің салықтық міндеттемесін тиісінше орындаған жағдайда ол төлеген салықтар ақша нысанында тиісті бюджет кірісіне уақтылы және толығымен түсетіні сөзсіз.

Сондықтан, айтылған жайларды ескере отырып мемлекет өзінің салықтық-бюджеттік мүддесін қамтамасыз ету мақсатында:

- өркениетті, салық салу процесін жан-жақты қамтитын салық заңын қабылдау нәтижесінде әрбір салықтың ұтымды болуын қамтамасыз ету және оның тиімді құқықтық негізін құру арқылы салық төлеуден жалтарушыларға және төлемей жүргендерге тосқауыл қою;

- өктем өкілеттілік берілген салық органдарының екінші тарапқа - салық төлеушілерге мәжбүрлеу шараларын қолдануға қажетті құқығын қалыптастыру;

- салық төлеушілердің өздеріне тиесілі салықтық міндеттемелерін тиісінше орындамауларына байланысты оларға жазалау шараларын белгілеу;
- салық төлеуді қамтамасыз ету мақсатында салық төлеушілерге және басқа да салықтық құқықтық қатынасқа қатысушыларға әкімшілік-құқықтық және қылмыстық-құқықтық сипаттағы заңи жауапкершілік шараларын белгілеу тәрізді мәжбүрлеу механизмін құрады.

Салық салу аясында мемлекет назарынан тыс қалмайтын субъектілер қатарына салық төлеушілерден басқа өздеріне жүктелген күрделі міндет-мақсаттарды жүзеге асырушы салық органдары, салықтарды төлем көздерінде ұстап қалатын қаржылық агенттер және салық төлеушілер төлеген салық сомаларын тиісті бюджет кірісіне аударатын банктер жатады. Мемлекет аталған осындай субъектілердің салық заңдарының өмірлі талаптарын бұлжытпай орындауларына және атқарылу нәтижелеріне мүдделі болады.

Салық салу аясындағы мемлекеттің құқықтық және т.б. жағдайларына тоқталатын болсақ, оның айрықша мәртебесі бар екенін байқаймыз. Салықтық құқықтың және салықтық құқықтық қатынастардың (әсіресе материалдық салықтық құқықтық қатынастардың) мызғымас субъектісі ретінде көрініс табатын мемлекет салық салу аясындағы заңдылықтың жалпы сақталуын қамтамасыз етуге міндетті.

Сонымен қатар мемлекеттің мүдделі іс-қимылы материалдық салықтық қатынастың субъектісі ретінде жүзеге асырылса, оның айрықша уәкілетті салық органдары бұл жерде тек мемлекеттің өкілі ғана болып табылады. Сондықтан мемлекет екі тарапқа да, яғни салық төлеушілерге де, мемлекеттік уәкілетті органдарға да, өктемдік көрсете отырып, олардан өзін алшақ ұстайды. Осындай жәйттер оның заң шығарушы субъект екенін білдіреді және заңның орындалуына аса мүдделі екенін көрсетеді.

Егер салық заңы мүлтіксіз орындалса, онда салықтардың дер кезінде және толығымен мемлекет кірісіне түсетіні белгілі. Ал салықтар мемлекет кірісіне толығымен және уақтылы түскен жағдайда салық заңдарының орындалуы мен тиімділігі ашық және айқын көрініс табады.

Ешбір салық төлеуші салықтарды өз бетімен дербес және патриоттық-азаматтық сана-сезіммен төлеуге ешқашанда белсенділік танытпайтыны белгілі. Алайда салық төлеуден ешкімнің қашып құтыла алмайтыны да баршаға мәлім.

Салық төлеушінің салық заңдарының әмірлі талаптарын орындамауы немесе қалай болса солай орындауы заңның бұзылуына әкеп соқтырады. Оның үстіне салық органдарының құқыққа сай емес әрекеттері, банк мекемелерінің

салық заңдарының өздеріне тиесілі бағыттағы талаптарын орындамаулары да заңға қайшы, кінәлы іс-қимылдар болып саналады.

Осы орайда салық заңдарының бұзылуы өз салықтық міндеттемелерін тиісінше орындамаған немесе мүлдем орындамаған салық төлеушілердің, салық заңдары арқылы өздеріне жүктелген міндеттерді орындамаған банк мекемелері мен басқа да қаржылық-кредиттік органдардың, сондай-ақ салық төлеушілерге және басқа да субъектілерге қатысты уәкілетті салық органдарының және олардың лауазымды тұлғаларының құқыққа сай емес әрекет-қызметтеріне байланысты салық заңдарының әмірлі талаптарын ойдағыдай атқармаулары сипатында көрініс табады [37].

Егер құқыққа қарсы осындай әрекеттерді (әрекетсіздіктерді) құқық бұзушылық деп атасақ, онда оны құқықты бұзушы іс-әрекет, яғни құқықтық нормалардың талаптарына қарама қарсы келетін әрекет деп түсіндіруге болады.

Демек құқықты бұзушы тұлға құқық нормаларының талаптарына орай өзіне жүктелген міндеттер мен шектеулерді орындамайтын тұлға болып табылады.

Сонымен, салықтық құқық бұзушылық-салықтық қатынасқа қатысушылардың салық заңдарының нормаларымен белгіленген өздеріне қатысты міндеттерді тиісінше орындамауларына не мүлдем орындамауларына байланысты тиісті заң актілерінде заңи жауапкершілік көзделген құқыққа қайшы, кінәлі әрекет не болмаса әрекетсіздік болып сипатталады.

9-тақырып. Сыртқы экономикалық қызмет саласындағы халықаралық құқықтық ынтымақтастық

2010 жылдың 1 қаңтарынан бастап Белоруссия, Қазақстан және Ресей арасында құрылған Кедендік одақ өзінің іс жүзінде жұмысын атқару кезеңіне қадам басты. Жаңа Одақ Қазақстан Республикасы Президенті Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың 1994 жылдың наурыз айында М.В.Ломоносов атындағы Мәскеу Мемлекеттік университеті қабырғасында айтқан тиісті институттық құрылымы бар Еуразиялық кеңістік құру туралы бастамасының жүзеге асуының нәтижесі деп айтуға толық негіз бар. Бұл бастама, Елбасының басқа да идеялары тәріздес, әлемдік тәжірибені зерттеу, тиісті жағдайды мұқият сараптау және экономикалық мақсаттар негізінде өмірге келді. Қазіргі таңда әлемнің Еуропа, Оңтүстік Америка, Оңтүстік және

Орталық Африка аймақтарында бірнеше интеграциялық бірлестіктер бар екендігі баршаға мәлім. Саяси жағдайларға байланысты олардың әрқайсысы алуан түрлі қағидалар негізінде қалыптасқан, алайда әрдайым тиімді де пайдалы болды. Көне ХІІІ ғасырдың өзінде Үлкен Ганзей сауда одағы құрылған болатын. Ал ХІХ ғасырда кедендік одақ арқылы канцлер Бис-марк Германия мемлекетін құрған. Еуропадағы кедендік одақтың қалыптасу үдерістері 1957 жылы Еуропалық одақ туралы келісімге қол қою сәтінен, яғни кезеңдік тұрғыда бәріне бірдей тиімді болуы тиіс кедендік төлемдер мен алымдарды алып тастаудан басталғандығы бәрімізге мәлім. Ал 1968 жылдан бастап ЕО-ға мүше мемлекеттер арасындағы шекаралық ай-мақтарда кедендік бақылаулар біртіндеп алынып тасталды. Бұл үдеріс 1993 жылдары аяқталып, бірыңғай төлем бірлігі ретінде бірыңғай валюта өмірге келді. Жалпы алғанда, Еуропа аталмыш одақты құруға 40 жылға жуық уақытын жұмсады. Ал бізде кедендік одақты құру аса қысылтаяң мерзім аралығында өтті. Белоруссия, Қазақстан және Ресейдің кедендік одақ қалыптастырудағы жолы 15 жылдық мерзімді құрайды. Оның ішінде құқықтық базаны қалыптастыруға, көптеген скептиктердің еуропалық тәжірибеге сілтеме жасай отырып, еуразиялық үдерістер бірнеше онжылдықтарды алады деген ойларына қарамастан 2 жыл ғана уақыт жұмсалып отыр. Негізінен бұл жетістікке ел басшыларының саяси жігері мен ел үкіметтерінің іскерлік қызметтерінің арқасында қол жеткізіліп отыр. ЕурАзЭҚ бірлестігі аясының өзінде еркін сауда режимін қалыптастыру бағыты бойынша маңызды қадамдар жасалған. Бұл қоғамдастыққа мүше мемлекеттер арасындағы өзара тауар айналымы мен өзара инвестиция көлемдерін ұлғайтуға мүмкіндіктер берді. Еуразиялық даму банкі, Дағдарысқа қарсы қор және Жоғары технологиялар орталығы сияқты қаржы интеграциясының нақты механизмдері құрылды. Интеграциялық мәселелерді шешуге өзіндік тұрғыдағы, тіпті экстремалдық тұрғыда, жеделдетуші серпін ретінде әлемдік қаржы-экономикалық дағдарысы да өз септігін тигізгендігін атап өткен жөн. Кедендік одақ жүзінде бірлестік құру фактісінің өзін дағдарысқа қарсы пәрменді шара деп тануға әбден болады. Алдағы екі жыл оның ауқымды түрде алға басу кезеңі болатындығы күмәнсіз. Бұлай деп тұжырымдауға толық негіз бар. Сарапшылар Кедендік одақтың тигізетін оңды әсерін Ресей үшін 400 миллиард долларға, ал Белоруссия мен Қазақстан үшін 16-18 миллиард доллар көлемінде бағалап отыр. Түптеп келгенде, бұл қадам арқылы, Н.Ә.Назарбаев өз еңбектерінің бірінде атап өткендей, халқы 180 миллион адамды қамтитын, яғни ТМД ха-қының 60 пайызын құрайтын ортақ рынок қалыптастыруға жол ашылып отыр. Екі елдің ортақ өндірістік әлеуеті бүгінгі күні 600 млрд. долларға бағаланып, мұнай қоры 90 млрд. баррель,

ауылшаруашылық өнімі ауқымы 112 млрд. долларды құрауда. Кедендік одақ аумағында бүкіл посткеңестік кеңістіктің ішкі жалпы ұлттық өнімінің 85 пайызы өндіріледі. Үш елдің ортақ ішкі жалпы ұлттық өнімі 2 триллион доллардан асып, 2015 жылға қарай 15-18 пайыз шамасында өседі деп күтілуде [5]. Осының бәрі Кедендік одаққа әлемдік беделді интеграциялық ұйымдардың бірі болуына, әлемдік экономикалық жүйеде маңызды орын алуға мүмкіндік бермек. Алайда, ең бастысы, кез келген жоғары деңгейдегі экономикалық және саяси мақсаттағы мұндай бірлестіктер не үшін орын алуда десеңіз, ол – ортақ тарихы мен менталитеті және әлі де болса достық әрі туысқандық байланыстарын жоғалтпаған халықтарымыздың әл-ауқатын арттыру, тұрғындарға жайлы өмір сүру жағдайларын жасау. Интеграцияның бұл кезеңіне Алматыда 2009 жылы 19-20 желтоқсанда өткен Белоруссия, Қазақстан және Ресей президенттерінің бейресми кездесулеріндегі Бірлескен мәлімдемеде алға басылған қадам ретінде баға берілген болатын. Онда “Ең бастысы, біздің мақсат еткен нәрсеміз біздің халықтарымыздың жоғары өмір сүру сапасы, елдеріміздің экономикалық-әлеуметтік тұрақты дамуы... Кедендік одақ өзара саудаға шығарылған өнімнің бәсекеге қабілеттілігінің артуына септігін тигізіп, инвестицияға жаңа мүмкіндіктер ашатын болады” делінген. Бұл пікірлер қаңтардағы Елбасы Жолдауымен үндесуде. “Қазақстан ТМД-дағы интеграциялық процесстердің белсенді қатысушысы болып табылады. 2010 жылдың 1 қаңтарынан бастап күшіне енген Ресей және Беларусьпен Кедендік одақтың құрылуы барлық қазақстандық интеграциялық бастамалардың ішіндегі ең қарқындысы. Үш ел интеграциясының келесі кезеңі 2012 жылдың 1 қаңтарынан бастап Бірыңғай экономикалық кеңістіктің құрылуы болмақ. Бұл қаржы мен жұмыс күші еркін орын алмасуын қамтамасыз ететін интеграцияның жоғары деңгейі”, делінген Жолдауда. Және бұндай пікір әділ болып табылады. Себебі оның бірі екіншісімен тікелей байланысты. Көптеген кедендік кедергілерді жою экономиканы дамытуға, жаңа өндірістер мен салалардың пайда болуына, сәйкесінше тауар мен қызмет түрлерінің артуына септігін тигізіп, өз кезегінде бұл дегеніңіз жұмыс орындарының едәуір өсуіне әкелмек. Бұл – жұмыспен қамту, жалақы, көптеген әлеуметтік бағдарламалардың жүзеге асуы, шекарадағы артық төлемдер мен алымдардың жойылуы есебінен өндірістік және тамақ өнімдері бағаларының тұрақтануы, тіпті төмендеуі болып табылады. Сондай-ақ бұл ортақ экономикалық және гуманитарлық кеңістікте адамдардың еркін қозғалысы болмақ. Кедендік одақ әлемдегі ең тартымды рынокқа айнала отырып, өңірлік рынокты кеңейтеді және үш елдің экспорты көлемін ұлғайтпақ. Мысалға Қазақстан ірі минералдар мен энергия көздері қорының иесі бола отырып, дайын өнім шығару мен оны экспорттау

арқылы экономиканың шикізаттық сипатынан арылуға тырысуда. Бұдан бөлек, Қазақстан теңізге шығар жолы жоқ ең ірі мемлекет. Кедендік одаққа мүше болу бізге қолайлы транзиттік тарифтерді белгілеу арқылы бұл мәселелерді шешуге жол ашады. Тауар ағыны еш бұрмалаусыз жандана түсетін болады. Шекарадағы кедергілер жойылады – бұл дегеніңіз іскерлік үдерістердің жылдамдауы, прогрессивті инновациялық өсу деген сөз. Әрине, алдымен Кедендік одақ, содан кейін Бірыңғай экономикалық кеңістік құру – ауқымды әрі күрделі үдеріс. Ол үкіметтер арасындағы ықпалдастық пен үйлестіруді күшейтуді, әсіресе мүше мемлекеттердің кедендік, салық, көлік және басқа да құрылымдарының ықпалдастығын қажет етеді. Кедендік одақты және жалпы экономикалық кеңістікті қалыптастыру – бұл үкіметтердің, әсіресе кедендік, салықтық, көліктік және оған қатысушылардың басқа да мекемелерінің өзара әрекеттесуі мен үйлесімділігін нығайтуын талап ететін, қиын, көп жоспарлы үдеріс болып табылады. Сол себепті де Кедендік одақтың комиссиясы құрылды және оның шешімі барлық қатысушы-ларға міндетті болып табылады. Басқа сөзбен айтқанда, жаңадан құрылған халықаралық ұйымға үш елдің әрқайсысының мемлекеттік органдарының жекелеген өкілетіліктері бағытталды. Аталған қадамның еліміздің Негізгі заңына сәйкестілігін анықтау үшін, Премьер-Министр Қазақстан Республикасының Конституциялық кеңесінен алдын ала түсінік беруді сұраған. 2009 жылдың қарашасында Конституциялық кеңес Конституцияның егемендік, унитарлық, басқару түрі мен мемлекеттің территориялық тұтастығы, және азамат пен адамдардың құқығы мен бостандықтары туралы ережелері бұрмаланбаған жағдай-арда, Қазақстан үшін КОК шешімінің міндеттілік сипатқа ие екендігі туралы оң қорытындыларын берді. Жоғарыда атағандай, Беларусь, Қазақстан және Ресей арасында қабылданған халықаралық келісім шарттың қағидаларына сәйкес кедендік одақ үш кедендік территорияларды – біртұтас кедендік аумаққа біріктіруді қарастырады. Бұл үдеріс іс жүзінде 2010 жылдың бірінші шілдесінен бастап қолданысқа кіреді. Осы аумақта өндірілген және біртұтас аумақта еркін айналымда болатын үшінші елдерде өндірілген тауарлардың сауда-саттық айналымына кедендік баждар мен экономикалық сипаттағы шектеулер алынып тасталады. Үш ел үшінші елдермен бірыңғай кедендік тарифті және тауарлармен сауда-саттықты реттеудің басқа да бірегей шараларын қолданатын болады. Бірыңғай кедендік тариф – бұл шешуші құжат әрі бірыңғай сауда саясатының маңызды элементі болып табылады. Бұл сыртқы экономикалық қызметтің Бірыңғай сауда номен-клатурасына сәйкес жүйелендірілетін үшінші елдерден бірыңғай кедендік аумаққа кіргізілетін тауарларға қолданылатын кедендік баж салықтары

ставкаларының жиынтығы. Ол үшінші елдерден кіргізілетін тауарларға таратылады, бірақ ТМД елдерінен әкелінетін тауарларға қолданылмайды (ТМД елдері ішінде еркін сауда аймағы жұмыс істейді). Тауарлық позициялардың жалпы саны (ЕТТ) 11 214 өлшемді құрайды. Қазақстан инвестициялық жобаларға сәйкес өндіру жоспарланған тауарларға қатысты төмен ставкалар қолдану мүмкіндігін салынып жатқан зауыттар өндірістік қуаттарына шыққанға дейінгі кезеңге кейінге қалдырып отыр. Мысалы, олар алюминий, мұнай-химия саласындағы тауарларға, құрылыс материалдарына, минералды тыңайтқыштарға, маталарға және т.б. өнімдерге қолданылады. Осыған қоса, инвестициялық келісімдер шеңберінде кедендік баж салығын төлемей-ақ технологиялық жабдықтарды, жиынтықтаушы бұйымдар мен қосалқы бөлшектерді әкелу мүмкіндігі көзделген. Ендігі бастысы, ол Кеден кодексінің 2010 жылдың 1 шілдесінде күшіне енуінен бастап Кедендік одаққа қатысушылар арасында тауарларды кедендік ресімдеу болмайды, сондай-ақ Ресей мен Беларусь арасындағы үшінші елдерде өндірілетін тауарларға да кедендік ресімдеулер қолданылмайды. Осыған ұқсас үшінші елдерде өндірілетін тауарлар жөніндегі шарттар Қазақстан мен Ресей арасында 2011 жылдың 1 шілдесінен бастап күшіне енеді. Әрине, кедендік ресімдеу алып тасталғаннан кейін де ішкі шекаралардағы бақылаулар бірден жойылмайды. 2011 жылдың 1 шілдесіне дейін кедендік, санитарлық-эпидемиологиялық, фито-санитарлық, ветеринарлық, көліктік және шекаралық бақылау түрлері сақталады. Бірақ олар да шекаралық бақылауды қоспағанда кейін Кедендік одақтың сыртқы шекараларына шығарылады. Интеграцияның ең өзекті мәселелерінің бірі ЕурАзЭҚ-қа мүше мемлекеттердің Бүкіл әлемдік сауда ұйымына кіруі болып отыр. Қол жеткізілген келісімдерге сәйкес, БСҰ-ға кіру Кедендік одақтың басқа мүшелерімен ортақ ұстанымдарды келісе отырып бірлесе жүзеге аспақ. Бұл мақсатта үш мемлекет өкілдерінен құралған бірыңғай келіссөз жүргізуші топ құрылды. Жалпы, атап өтетін жәйт, Кедендік одақтың қалыптасу процесі мен Қазақстанның БСҰ-ға кіруі – бұл мемлекеттің сыртқы сауда режиміне ғана емес, сондай-ақ, жалпы экономикаға әсер ететін қосарлас процесс. Яғни, бұл бағыттағы жұмыстар жалғасуда. Қазіргі таңда Қоғамдастықта халықаралық қызмет саласында, бірыңғай көлік кеңістігін қалыптастыруда, ортақ энергетикалық рынокта және келісілген әлеуметтік саясат саласында стратегиялық бағыттар айқындалған. Бүгінде әлемде күрделі экономикалық жағдай қалыптасып отыр. Бір жағынан мемлекеттер тарапынан дағдарысқа қарсы қабылданған шаралар жаһандық қаржы апатына жол бермей, өз экономикаларына тигізер зардаптарын мүмкіндігінше жеңілдетуге жол ашты. Дегенмен, дағдарыстың айтарлықтай кері әсерін ескере отырып, экономикада түбегейлі тұрақтылық

әлі күнге орнамағанын мойындауымыз қажет. Алдымызда экономикалық, қаржы, өндірістік және басқару жүйелерін ұйымдастыруда мемлекеттердің қағидаттық жаңа деңгейге өтуіне және туындаған жаңа мәселелерді шешуге бағытталған үлкен әрі қиын жұмыстар тұр. Бұл, яғни еліміздің экономикасын дағдарыстан кейінгі дамуға дайындау Президент Жолдауының арқауы болып табылады. “...Қазірден бастап біздің кәсіпкерлерге пайда болған жаңа мүмкіндіктерді дұрыс бағалап, жаңа нарыққа шығудың тиімді стратегияларын әзірлеумен барынша айналысып, бәсекеге қабілеттілігін арттыру қажет” – екендігін Елбасы Жолдауында атап өтті. Қорытындылай келе Қазақстан Республикасының Президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың “...еуразиялық интеграцияның ұзақ мерзімді келешегінде балама жоқ” деген сөздерін еске сала кету қажет. Бұл өте орынды сөз. Кедендік одақ Бірыңғай экономикалық кеңістік құрудың негізі болып табылады. Және ол әбден мүмкін. Оны келесі фактілер дәлелдейді. Біріншіден, үш мемлекет кең ресурстық базаларға ие, сонымен қатар, білікті жұмыс күші жеткілікті. Екіншіден, ауқымды рынок бар. Беларусь, Қазақстан және Ресей өзіне жеткілікті жоғары деңгейдегі экономикаларына ие. Ең бастысы – болашақта Кедендік одаққа мүше мемлекеттер ортақ ақша бірлігі негізінде валюта одағын құруы мүмкін. Бұл ұйымның құжаттарында оның жаңа мүшелер есебінен кеңеюі әуел бастан қарастырылғанын айта кеткен жөн. Бүгінгі күні Кедендік одақтың құрылу процесі кері шегінбейтіндей күйге жетті деп нақты айтуға болады.

Семинар сабақтарының жоспары

апта	Сабақ тақырыптары	Қарастырылатын сұрақтар
1	Сыртқы экономикалық	

	қызметтің түсінігі. «Сыртқы экономикалық қызметті құқықтық және тарифтік реттеу» курсының міндеттері мен мақсаты	
2	Сыртқы экономикалық қызметтің субъектілерін жіктеу, олардың түрлері, құқықтық мәртебесі.	
3-4	Сыртқы экономикалық қызметтің жекелеген түрлерін лицензиялаудың тәртібі, уәкілетті органның құқықтары мен міндеттері. Лицензияны қолдануды тоқтата тұру және оны алып қою.	
5-6	Кедендік рәсімдердің түрлері. Кедендік рәсімдерге орналастырудың және одан шығарудың тәртіптері.	
7-8	Сыртқы экономикалық қызметті тарифтік реттеудің құқықтық негіздері. Кеден одағындағы кедендік қатынастарды тарифтік реттеу. Тарифтік реттеудің құқықтық негіздері.	
9-10	Кедендік баждар, салықтар және алымдар. Кедендік төлемдерді есептеудің және төлеудің тәртібі.	
11-12	Сыртқы экономикалық қызметті жүзеге асыру кезіндегі кедендік және валюталық бақылаудың түрлері және нысандары.	
13	Сыртқы экономикалық қызметті жүзеге асыру кеден заңнамасын бұзғаны үшін жауапкершілік. Жауапкершіліктің түрлері. Әкімшілік және қылмыстық жауапкершілік.	
14-15	Сыртқы экономикалық қызметті халықаралық	

	<p>құқықтық реттеу. Сыртқы экономикалық қызмет аласындағы ынтымақтастық.</p>	
--	--	--

Пәнді оқыту бойынша әдістемелік ұсыныстар

Қазақстан Республикасының кеден құқығы таңдау бойынша элективті пән болып табылады. Пәнді оқытуды Заң факультеті Инвестициялық және қаржылық құқық кафедрасымен жүргізіледі. Дәріс оқушы және семинар жүргізуші оқытушылар: аға оқытушы Қожабек Қ.М.

Пәнді оқытудың мақсаты және міндеттері Қазақстан Республикасының сыртқы экономикалық қызметтерін либерализациялау сыртқы рынокка шығушы кәсіпорындардың, ұйымдардың және мекемелердің, сондай-ақ жекелеген кәсіпкерлердің шеңберін кеңейте түсті. Осыған байланысты халықаралық тауарлар, жұмыстар, қызметтер, ақпараттар, сипаткерлік қызмет нәтижелерін алмасу салаларында мемлекеттік реттеудің ролі де елеулі өсе түсуде. Сондықтан мемлекет кеден ісі және кеден саясаты түсініктерімен қамтылатын кеден шекарасы арқылы өтетін тауарлардың және көлік құралдарының өтуінің кедендік режимін бекітеді, кедендік төлемдерді алады, кеден ережелерін бекітеді, кедендік төлемдерді алады, кеден ережелерін бекітеді және басқа да көптеген басқару және реттеу қызметтерін жүзеге асырады. Кеден ісі мен кеден саясаты сыртқы экономикалық қызмет аясындағы құрам болып қана қалмай, басқа мемлекеттермен жаңа үлгідегі экономикалық байланыстар қалыптастырудың дәнекері болып табылады.

Жоғарыда айтылғандарға байланысты, заң және экономика факультеттері студенттерінің, кеден, қаржы, құқық қорғау органдары мен басқа да органдар қызметкерлерінің, сондай-ақ сыртқы экономикалық қызметтерге қатысушы басқа да субъектілердің кеден заңдарын оқып-білуі бүгінгі күнде өзекті мәселелердің бірі.

«Кеден пәнін оқытудың мақсаты кеден заңдарының толықтай ішкі құрылымдарына сәйкес кеден құқығының негізгі институттарын оқып-игеру: кеден органдары қызметтерінің мақсаттарын, міндеттерін, құқықтық нысандары мен тәсілдерін, сондай-ақ кеден шекарасы арқылы тауарлар мен көлік құралдарын өткізу тәртіптерін, кедендік төлемдер алу, жүктерді декларациялау мен рәсімдеу, кедендік және валюталық бақылау және басқа да кедендік операциялар, кеден заңдарын бұзғандық үшін құқықтық жауапкершілікке тартуға байланысты туындаған қатынастар, сондай-ақ кеден органдары әрекеттеріне шағымдану негіздері мен тәртіптері және т.б.

Пәннің құрылымы:

- «Сыртқы экономикалық қызметті құқықтық және тарифтік реттеу» курсы оқу бағдарламасы;
  - дәріс материалдары;
- .....

- хрестоматиялық материал;
- бейнелі материалдар;
- тақырыптар бойынша сұрақтар мен тапсырмалар;
- Әдебиеттер тізімі;
- рефераттар тақырыбы;
- глоссарий;
- пәнді оқыту бойынша оқу-әдістемелік ұсыныстар;

Өзіндік жұмысқа материалдар

1. Power Point бағдарламасы негізінде төменде келтірілген материалдар негізінде презентация жасау

2. төменде келтірілген жарияланымдар бойынша қысқаша конспект жасау

3.курс бойынша 50-ден кем емес терминге глоссарий жасау

4.жоғарыда аталған тақырыптарға реферат дайындау

5. «Тарифтік реттеу» тақырыбына видео не фото презентация жасау

Оқу жетістіктерін бақылау және бағалау

(емтихан сұрақтарының тізімі)

1. ҚР кеден құқығына жалпы сипаттама
2. Кеден құқығының пәні мен тәсілдері
3. Кеден өрісі, жалпы ережесі
4. Кеден саясаты ішкі және оның түсінгі және құрлымы
5. Кеден ісі және оның түсінгі және құрылымы
6. Кеден құқықтық институттары
7. Кеден құқығының заңи бастаулары
8. ҚР кеден кодексіне жалпы сипаттама
9. Кеден аумағы және кеден шекарасы
10. Халықаралық кеден құқығының негізі. Европалық Кеден Одағы
11. Кеден одақтары және басқа да халықаралық ұйымдар
12. Кеден мәселелері бойынша халықаралық конвенциялар (келісімдер)
13. ҚР кеден орандары
14. Кеден органының функциясы
15. Кеден органына тәуелді мекемелер мен ұйымдар
16. Кеден органының лауазымды тұлғасының құқықтық жағдайы
17. Мелекет қызметі және кеден органдарындағы оның түрлері
18. Кеден орангандарындағы қызметтік ерекшелігі
19. Лауазымды тұлғалардың тәртіптік жауапкершілігі
20. Кеден шерасы арқылы тауарлар мен көлік құралдарын өткізудің жалпы ережесі
21. Кеден режимдері (жалпы сипаттама)
22. Кеден қймасы режимі
23. Еркін кедендік аймақ және еркін қойма режимі
24. Уақытша сақтауға берілген тауарлардың құқықтық режимі
25. Кеден төлемдері және салықтар
26. Кеден төлемдерінің мәмілілері (ставкасы)
27. Кедендік рәсімдеудің түсінгі, орны, уақыты және тілі
28. Алдын ала жасалатын операциялар және алдын ала шешім
29. Тауралар мен көлік құрамын мәлімдеу
30. Кеден бақылауы. Түсінгі және нысандары
31. Тауарларды тексеру және жеке тексеру
32. Кеден статикасы
33. Сыртқы экономикалық қызметте тауарлар номенклатурасын жүргізу
34. Кеден ережелерін бұзу
35. КЕБ- тағы үшін жазаның сипаты және түрлері
36. Әкімшілік қамау
37. КЕБ туралы іс бойынша іс жүргізу
38. КЕБ туралы іс бойынша өндіріп алу
39. КЕБ ісі бойынша іс жүргізуге қатысушылар
40. КЕБ ісі бойынша қаулылыларға шағымдану
41. Кеден өрісіндегі қылмыс
42. Экономикалық контрабанда түсінгі
43. Контрабанда түсінгі
44. Кеден төлемдері мен алымдарын төлеуден жалтару
45. Кеден органдарының шешімдері мен қызмет әрекетіне азаматтардың шағым жасау құқығы
46. Кеден органдары мен лауазымды тұлғалардың жауапкершілігі

Пәнді бағдарламалық және мультимедиялық қамтамасыз ету

«Сыртқы экономикалық қызметті құқықтық және тарифтік реттеу» курсының оқыту барысында келесідей бағдарламалармен қамтамасыз етіледі:

1. Microsoft Word- дәріс, семинар сабақтарына дайындалу үшін, рефераттар мен глоссарийді әзірлеу үшін.
2. Microsoft Power Point – презентацияларды дайындау үшін;
3. Microsoft Media Plaer- у видеофайлдарын көру үшін

Мамандандырылған аудиториялар, кабинеттер және лабораториялар

«Сыртқы экономикалық қызметті құқықтық және тарифтік реттеу» пәні бойынша мамандандырылған аудиториялар, кабинеттер және лабораториялар қарастырылмаған

.....